

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND
NARVA KOLLEDŽ
ÕPPEKAVA „NOORSOOTÖÖ“

Anastassia Romanova

NOORTE KÄSITÖÖGA TEGELEMINE HUVIRINGIDES JA LOOME-
ETTEVÕTLUSEGA ALUSTAMISE TEGURID KÄSITÖÖHUVI PÕHJAL
IDA-VIRUMAAL KÄSITÖÖGA TEGELEVATE NOORTE NÄITEL

Lõputöö

Juhendaja Anne Kivimäe, noorsootöö assistent

Kaasjuhendaja Anne Uttendorf

Autor kinnitab, et ta on kirjutanud töö iseseisvalt ning kõik töökoostamisel kasutatud teiste autorite teosed, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____Anastassia Romanova_____
(autori nimi)

(sünnikuupäev:
_____03.06.1998_____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
_____“Noorte käsitööga tegelemine huviringides ja loome-ettevõtlusega alustamise
tegurid kästööhuvi põhjal Ida-Virumaa käsitööga tegelevate noorte
näitel.”_____

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on _____ noorsootöö assistent Anne Kivimäe ja kaasjuhendaja on
Anne Uttendorf_____,
(juhendaja nimi)

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil,
sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja
lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas
digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega
isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Narvas, 18.01.2021.

SISSEJUHATUS	5
1.Käsitöö ja loomemajandus noorte arengu perspektiivist	7
1.1. Käsitööga tegelemise võimalused ja tähtsus noorte jaoks	7
1.2. Loomemajandus ja käsitööalane ettevõtlus	19
2. Uurimus Ida-Virumaa käsitöö-alases huvihariduses osalevate noorte ja käsitööga seotud loomemajanduses tegutsevate täiskasvanute hinnangutest käsitöö ja loomemajandusega tegelemisele	25
2.1. Uurimuse eesmärk, metoodika ja valim	25
2.2. Andmete analüüs.....	27
2.3. Järeldused ja tulemused	37
KOKKUVÕTE.....	40
SUMMARY	42
KIRJANDUS	44
LISAD	51
LISA1. KÜSIMUSTIK	51
LISA 2. INTERVJU KÜSIMUSED.....	54
LISA 3. VOLDIK	55

SISSEJUHATUS

Lõputöö käsitleb noorte võimalusi tegeleda käsitööga ja käsitöö tähtsust. Samuti loomemajandust kui võimalust kujundada oma käsitööhuvist ettevõtlus.

Lõputöö uurimisprobleem seisneb selles, et lapsed ja noored tegelevad käsitööga nii koolides kui ka huvikoolides ja huviringides, kuid kuna nendel ei ole piisavalt oskusi arendada oma ideid tooteks või teenuseks ning asutada oma ettevõtteid, langeb noortel motivatsioon oma ideede ellu viia või ettevõtlusega alustama. Probleemiks on ka see, et takistustest on vähe teadmist. See teema on aktuaalne, kuna tänapäeval on ühiskonnas aktuaalne küsimus, kuidas noorte ettevõtlikkust suurendada.

Autori lähenemine selle teema käsitlesele on uudne, sest Ida-Virumaa noorte olukorda käsitöö ja loomemajanduse kontekstis on vähe uuritud ja käsitletud. Autoril on ka isiklik huvi teema vastu ning kogemus loomemajanduse valdkonnas. Samuti on autoril kui noorsootöötajal tugev soov toetada Ida-Virumaal käsitöö valdkonnas tegutsevateid noori.

Lõputöös uurib autor käsitöö ja loomemajanduse tähendust ja nendes valdkondades tegutsemist noorte jaoks kogu Eestis. Samuti on autor läbi viinud uurimuse, et selgitada välja Ida-Virumaal käsitööga tegelevate noorte ja loomemajanduses juba tegutsevate ekspertide hinnangud käsitöö ja loomemajanduse kohta.

Lõputöö eesmärk on analüüsida käsitöö ja loomemajanduse valdkonna tähendust kogu Eestis ning uurida Ida-Virumaal käsitöö valdkonnas tegutsevate noorte käsitööga tegelemise eelistusi ja põhjuseid ning huvi loomemajanduse vastu ning võrrelda käsitöö valdkonnas juba tegutsevate ettevõtjate arvamusi ja noorte seisukohti.

Eesmärgi saavutamiseks koondas ja analüüsis autor olemasolevaid teemakohaseid allikaid. Lähtudes analüüsist püstitas autor uurimisküsimused ja koostas küsimustiku noorte jaoks ning sellega seotuna ka küsimused käsitöö valdkonnas tegutsevate ettevõtjate jaoks. Autor viis läbi uurimuse nende küsimuste põhjal ja võrdles saadud andmeid omavahel ning tegi sellest järeldused. Lisaks, lähtudes autori kui noorsootöötaja soovist tuua oma lõputööga vahetut kasu noortele, seadis autor lisaeesmärgiks koostada käsitöö valdkonnas tegutsevate ettevõtjate käest saadud vastustes kirjeldatud soovitustest ja nõuannetest elektroonilise voldiku, mille autor plaanib saata koolide, huvikoolide ja noortekeskuste käsitöö huviringides õppivate noortele nende motivatsiooni tõstmiseks loomemajanduse vastu.

Lõputöö uurimisküsimused on:

Millised on Ida-Virumaa noorte eelistused käsitöö tegevustes?

Kuidas erinevad noorte ja ekspertide käsitööga tegelemise alustamise põhjused?

Millised on takistused noorte ja ekspertide arvates loomemajandusega alustamisel oma käsitööhuvi baasil?

Uurimisküsimused olid valitud arvestades uuritud teoreetilisi materjale ja uuringuid loomemajanduse ja käsitöö kohta. Oluliseks kriteeriumiks uurimisküsimuste valiku tegemises oli ka vajadus saada nendele vastamiseks vajalikud andmed kätte veebipõhiselt, see tähendab, et andmed tuli koguda moel, mis lubavad vältida lähikontakte seoses viiruse levikuga.

Töös on kasutatud kvalitatiivseid uurimismeetodeid. Kvalitatiivne sisuanalüüs võimaldab keskenduda teksti peamistele, tõenäolise vastuvõtu seisukohast olulistele tähendustele (Kalmus ja Masso 2015).

Töö on jagatud kaheks osaks - teoreetiline osa ja uurimuslik osa. Teoreetilises osas on käsitletud käsitöö ja loomemajanduse olemust ja tähtsust nii eraldi, kui ka seletades nende omavaheliste seoste tähtsust. Analüüsitud o käsitöö-alast õpet, Eesti loomemajanduse olukorda, sh vastavad statistilised andmed. Uurimuslikus osas on kirjeldatud ja analüüsitud uurimuse käigus saadud andmeid ja tulemusi, mille põhjal on tehtud järeldused.

Töö lõpeb kokkuvõttega lõputöö sisust ja tulemustest.

1. Käsitöö ja loomemajandus noorte arengu perspektiivist

1.1. Käsitööga tegelemise võimalused ja tähtsus noorte jaoks

1.1.1. Käsitöö tähendus ühiskonnas ja seos noorsootööga

Käsitöö on iga inimese elu lahutamatu osa mõjutades meid nii otseselt kui ka kaudselt, olenevalt olukorrast. Käsitööd on harrastatud juba ammu ajast ja üsna tihti sai sellest peretraditsioon. Perekonna traditsioonide järgi käsitsi valmistatud ainulaadsed asjad, mis said perekonna reliikviaks ja väärtuseks, päriti läbi mitmete põlvkondade. Parimaks selle näiteks võiks olla eestlase Elmut Kõöseli traditsioon. Tema peres ehib juba 120 aastat jõululauda suur punane lina, mida on põlvest põlve pärandatud. "Linat on meie pere hing sees," leiab lina praegune omanik (Matt 2017).

Tavaliselt seostub sõna "käsitöö" ainult vanaema kootud käpikutega armastuse ja hoolega. Interneti, arvutite ja muude tehnoloogiate tulekuga on aga käsitöö tähtsus kiiresti muutunud. Näiteks uurimuses "Käsitööaine uue õppekava ajastul" tõdeti, et käsitöö populaarsus valikainena on kahe aasta jooksul langenud 43%. Veel 2012. aastal oli käsitöö valikainete hulgas teisel kohal. (Kallio, Hilmola 2019) Kui enne lapsed joonistasid ja meisterdasid mingi puhul oma sugulastele ja sõpradele originaalseid õnnitluskaarte, siis tänapäeva-lapsed valivad internetis õnnitlustega pildid ja saadavad need neile, keda soovivad õnnitleda. Võib tuua palju näiteid Interneti, telefoni, arvuti ja muude tehnoloogiate kasutamisega kaasnevate sõltuvuse tekkimisest ja vastavalt ärevustunde ja depressiooni tekkimisest (Veere 2019).

Tasub märkimist see, et meie ajal pole kõik inimesed siiski tehnoloogiliselt arenenud, kuna on palju eakaid, kes lihtsalt ei saa leppida selle tõsiasjaga, et kõik toimub Internetis. Vähemalt ühe koduse või koduvälise tegevuse või hobiga tegeleb 98% vanemaelistest. Kõige enam tegeletakse koduste hobidega (lugemine, käsitöö jne) (Hämmal, Vaisma jt 2015: 23).

Kui vaadata positiivsest vaatenurgast, siis võib-olla just käsitöö on viis kahe täiesti erineva põlvkonna ühendamiseks. Vanaemad, kellele meeldib istuda tugitoolis ja kududa sokke, sulle või mütse, tikkida taskurätte jms, võivad õpetada noori tegema sama ning ajal, mil eakad ja noored teevad sama asja, tekib kahe põlvkonna vahel sügav vaimne side.

Kui tajuda seda teisiti, siis on võimalik öelda, et tehnoloogiate ülikiire areng on teinud käsitsi tehtud asjad veelgi väärtuslikumaks, kuna meie ajal ei ole igaühel olemas vastavaid oskusi ja teadmisi käsitsi asjade valmistamiseks. Lisaks on meie ajastul saanud aktuaalseks niisugused teemad nagu looduse kaitsmine, maailma päästmine reostustest ja asjade taaskasutamine, mis seostub ka käsitööga.

Kahjuks on käsitsi valmistatud asjadel sageli ainult kaunistamise ülesanne. Käsitsi valmistatud asjad ripuvad kas seintel või kaunistavad riuleid, seksioone ja mõne aja pärast muutuvad vanaks, räbalaks ja inimeste jaoks ebavajalikuks ning sellepärast visatakse need prügikasti ja kunagi ilusa asja tee lõpeb prügimäel. Siiski, käsitööst huvitujad leiavad mitmesuguseid lahendusi situatsiooni parandamiseks. Näiteks, ehtebrändi disainer Jane Aus kasutab oma ehete loomiseks taaskasutatud hõbedat, mis on toodetud keskkonnasõbralikumal viisil. Nii võib ehete loomiseks kasutatud hõbe olla varem täitnud oma osa elektroonikas või meditsiinitehnikas (Loov Tartu: 2017).

Rääkides käsitöö eelisest on võimalik kindlalt öelda, et käsitööst tuleb ainult kasu. Käsitöö arendab loovust ja väljendusviisi (Visanti, Järnefelt 2006: 36). Käsitööga tegelemise ajal on inimesel võimalus valmistamisprotsessis panna kõik oma mõtted valmistatava asja või toote sisse, väljendades neid mustri, kuju, elemendi või muu visuaalse lähenemise kaudu. Seega annab see ala võimaluse näidata kõike, mis toimub inimese peas, mõtteid vabastada ja anda endale avatud fantaasialend. Käsitöös pole vaja ühestki reeglist kinni pidada ja pole vaja kellegi teise tööd ideaaliks võtta. Käsitöö protsessis saab inimene kujutada kõike, mis talle meeldib, mis teda muretsema paneb või isegi häirib. Samuti saab inimene oma asja loomisel näidata oma loogikat ja matemaatilisi võimeid. Inimene mõtleb läbi, kuidas oleks kõige parem luua üht või teist detaili tulevases kompositsioonist või asjast ja milliseid meetodeid on kasulikum kasutada, samuti arvutab välja, kui palju materjali ta peaks vajama. Parim käsitöös on see, et ühe või teise inimese kätega loodud asi või toode muutub automaatselt ainulaadseks esemeks, mis on tehtud armastuse, vaeva ja sooviga end näidata ja väljendada mitte ainult vaimselt, vaid ka füüsiliselt ja visuaalselt.

Käsitöö võib olla ka oluline noorte elus, kuna noored näevad selles võimalust suunata tähelepanu ennast häirivatelt probleemidelt kõrvale. See muudab käsitöö noorte psühholoogilise käitumise ja teadvuse mõjutamise oluliseks tegevuseks. Selle kohta leiab tõestuse dr Tamlin Connori Otago ülikoolis läbiviidud uuringust (Conner, Deyoung jt 2016). Uuringus osales 658 tudengit ning selle põhjal toodi välja, et käsitsi midagi loonud tudengid polnud mitte ainult õnnelikumad, vaid ka rahulikumad ning nad tundsid end ka energilisemadena. Uuringut juhtinud dr Tamlin Connori hinnangul oli kõige huvitavam, et millegi ise loomisest saadud heaolu kestis ka järgmisel päeval ning tekitas inimestes tunde, et nad tahaksid veel loovate hobidega tegeleda. (Conner, Deyoung jt 2016)

Samuti aitab käsitöö arendada motoorseid oskusi ja käte tundlikkust. Peenmootorika (täpsus, käte- ja sõrmelihaste kontrollimise oskus) on seotud paljude tegevustega: kirjutamine, käsitöö, voolimine, joonistamine. Motoorne areng on aluseks eneseteenindusoskuste kujunemisele (Kaarjärv 2011). Vaatamata sellele, et käsitöö kuulub passiivsete tegevuste rühma, ei tähenda see, et sellega tegelemise ajal ei pea üldse pingutama. Paljud käsitöövaldkonnad nõuavad nii moraalselt kui ka füüsilist pingutust, samuti sõrmede ja käte täpsust, tähelepanu ning ja võimet keskenduda väikestele detailidele. Passiivsed tegevused aitavad vähendada stressi ja parandada motorset funktsioneerimist (Klaassen, Tiko jt 2010 : 201).

Käsitöö edendab ka inimese taju arengut - see tähendab, et nagu väike laps õpib ümbritsevat maailma tajuma, on võimalik ka igas vanuses inimestel seda oskust arendada pisikeste detailide märkamise ja neile mitmesuguste kasutusvõimaluste leidmise kaudu.

Käsitöös on tajumisoskuse arendamisel olemas veel üks külg. See on info tajumine ja meeldejäätmine mingi teiste asjadega tegelemise protsessis. Sageli hakkavad noored või lapsed õpetaja monoloogi ajal istudes klassiruumis tegelema kõrvaliste asjadega, näiteks võtavad pastaka lahti ja panevad uuesti kokku, teevad paberist lennuki või lihtsalt joonistavad vihikutes. Või näiteks täiskasvanud, kes telefonivestluse või ärivestluse ajal aktiivselt teevad midagi oma kätega. Näiteks sõrmedel sõrmuste ümber paigutamine ja keerutamine, paberil joonistamine, erinevate asjade kompamine, palvehelmeste lükkimine jne. Selliste inimeste jaoks toimib spetsiifiline informatsiooni tajumisviis taktilise puudutamise või mingi teo sooritamise kaudu. Nii võib öelda, et inimene mäletab infot paremini mingi protsessi käigus, kuna ta seob kõik käega või sõrmedega tehtud liigutused saadud infoga. Tänu sellele on inimesel järgmisel korral lihtsam infot meelde jätta korrates neid liigutusi, mida ta info saamisel ja analüüsimisel tegi. (Küüts, Talistu 2011)

Rääkides noortest on oluline märkida, et need, kes tegelevad käsitööga, märkavad selle olulisust. See ala annab noortele võimaluse teha midagi ainulaadset, sest iga inimese aju töötab erinevalt ja igaühel, olenemata soost, pikkusest, kaalust, silmade värvist jne on unikaalsed mõtted ja lähenemised. Inimene ei pruugi olla enda arvates absoluutselt andekas selleks, et suuta oma kätega midagi luua. Käsitööna loodud toode on eriline. Iga ese on natuke omamoodi ka juhul, kui on suurema sarja või sama mustri alusel loodud. Igal tootjal on oma "käekiri" ja hoolikalt valitud materjalid, mille tulemusel saad midagi, mida kogu maailmas kellelgi teisel ei ole (Trees 2019).

Noorsootöötaja kutsestandard ütleb selgelt, et noorsootöötaja on kohustatud looma tingimused noorte mitmekülgsaks arenguks. See on põhimõtteliselt noorsootöö peamine eesmärk. Noorsootöö kontseptsioon on suunatud noorte ise soovitud ja huvipakkuvate oskuste arendamisele, mis tähendab, et noorsootöötajate ülesandeks on edendada noortel just nende oskuste arendamist, mis potentsiaalselt võiksid aidata neil edaspidises elus ise hakkama saada. Kuna huviharidus on noorsootöö lahutamatu osa ja käsitöö kuulub huvihariduse valdkonda, on noorsootöötajatel vaja selle valdkonna aspekte teada. Noorsootöö õpikus räägitakse vajalikest noorsootöötajate pädevustest:

«Muud teadmised ja oskused, sh strateegiline planeerimine, info kogumine, analüüsimine ja üldistamine, projektide kirjutamine, juhtimine, elluviimine ja aruandlus, teadmised ja oskused muusika, kunsti ja käsitöö ning spordi alal, mitteformaalne õppimine, vabatahtlikkuse olemus ja selle väljundid praktilises noorsootöös jpm.» (Schlummer 2016:26)

Käsitöö on noorsootöö oluline osa, kuna noorsootöötaja on kohustatud aktsepteerima ja toetama noore algatusi ning kui noorel on soov käsitöö valdkonnas areneda ja oma kätega midagi ainulaadset luua, siis on noorsootöötaja kohustatud seda algatust toetama ja juhendama noort oma oskuste arendamisel. Sellest täpselt räägib Noorsootöötaja Kutsestandard, täpsemalt A-osa A.2 peatükk A.2.1 alapeatükk 1. punkt (Noorsootöötaja Kutsestandard 2017).

On ilmne, et käsitöö on otseselt seotud noorsootööga ja seda arvestades võiks enam rõhutada, et käsitööga tegeletakse kõikides kohtades või olukordades, kus noorsootööd tehakse. Näiteks noortekeskustes, laagrites, koolides ja isegi tänavatel võiks käsitööga tegeleda.

1.1.2. Käsitöö-alane õpe põhikoolis

Tasemehariduses puutub noor süsteemselt kokku käsitööga esmalt põhikoolis tööõpetuse- või käsitöö tundides. Selliste tundide ajal pakutavat tegevust läbides ja materjali uurides saavad noored käsitöö valdkonnas asendamatuks kasulikke kogemusi. Käsitöö õppekava usaldusväärseks analüüsiks on vaja süveneda käsitöö tunni ülesehitusse.

Käsitöö on üks põhikooli kohustuslikke õppeaineid vastavalt Eesti põhikooli riikliku õppekava 1. peatüki § 1 lõige 6 punkt 7 (PRÕK 2011). Selline üleriiklik korraldus kahtlemata kinnitab selle valdkonna tähtsust oluliste teemade hulgas, mida õpetatakse noortele. Käsitöö siiski ei kuulu mittestatsionaarses õppes kohustuslike õppeainete hulka.

Tehnoloogia valdkonda kuuluvad kolm õppeainet: tööõpetus, käsitöö ja kodundus, tehnoloogiaõpetus. Põhikoolis nende tundide arv on 4,5 - 5 tundi nädalas vastavalt Eesti põhikooli riikliku õppekava 3. peatüki § 26 lisale 7 (PRÕK lisa 7 2011).

Seaduse järgi õpetatakse käsitööd alates 4. klassist 9. klassini põhikoolides. Alates II kooliastmest moodustab kool õpilaste soovide ja huvide põhjal õpperühmad, millesse jagunedes on õpilastel võimalus valida õppeaineks kas käsitöö ja kodundus või tehnoloogiaõpetus vastavalt Eesti põhikooli riikliku õppekava 3. peatüki § 26 lisale 7 (samas). Selle astme õpilastega keskendutakse eelkõige põhiliste tövõtete ja tehnoloogiatega omandamisele ning juhendi järgi töötamise või abimaterjalide kasutamise oskuse arendamisele. Igal aastal tehakse praktilisi töid, mis võimaldavad õpitud tehnikaid loovalt rakendada. III kooliastmes arendatakse rohkem loomingulisi oskusi ning keskendutakse töö teadlikule korraldamisele. (samas)

Käsitöö aine raames käsitletakse selle algtõdesid ning kujundatakse esmaseid osaoskusi, valdkonna- ja üldpädevusi. Käsitöö seos tarbekunstiga loob eeldused loominguliseks eneseteostuseks (samas). Õpetuses järgitakse tootearendus tsüklit teabe kogumisest, idee leidmisest, eseme ning töö ajalisest ja tehnilisest kavandamisest kuni toote teostuse ning esitlemiseni. Käsitöö tundides õpitakse tundma erinevaid tööliike, millest on kohustuslikud õmblemine, kudumine, heegeldamine ja tikkimine. Käsitletakse ka eseme kavandamise, töö organiseerimise, rahva kunstitehnikate aluste ning materjaliõpetuse teemat. Peale selle õpitakse tervisliku toitumise põhitõdesid ning tasakaalustatud menüü koostamist. Käsitöö tundides on õpilastel võimalik õppida individuaalselt ning üheskoos nii iseseisva, paaris- kui ka rühmatöö kaudu selleks, et õpilastest kujuneksid aktiivsed ning iseseisvad õppijad, et õpiksid meeskonnatööd ja arendaksid üksteise kuulamisoskust. Õpetajatel on võimalik koostada tunni tegevuskava kasutades individualiseeritud käsitlust, mis suurendab õpimotivatsiooni ja aitab õpilastel avada oma peidetud talente. (samas) Projektipõhiste õppetöö vormide kasutamisel on võimalik pöörata rohkem tähelepanu paikkonna traditsioonidele, tutvuda erinevate tehnikatega ja neid katsetada, suunata õpilasi iseseisvalt ning koos teistega loovalt probleeme lahendama ja aine üritusi korraldama. Käsitöö õpetamise ajal võib muuta teoreetilist ja praktilist osa arvestades õpilaste arengut, edasijõudmist ning suutlikkust. Antakse ka võimalus õpilastele oma arvamust avaldada toetades õpilaste uusi lähenemisi, ideid, loovust ja omaalgatust. Kaasaegsed muutused õppetöös võimaldavad käsitöö tundides kasutada tänapäevaseid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: loov mõtte- ja praktiline tegevus, projektõpe, uurimistööd, katsetused, nt erinevate materjalide ja ainete omadused, ürituste ja näituste korraldamine,

internetipõhiste keskkondade kasutamine oma ideede ja töö tutvustamiseks ning eksponeerimiseks, mängud, arutelud, diskussioonid, väitlused jm. (samas) Digitaalseadmete kiire areng võimaldab kasutada ka interneti selleks, et olla kursis tehnoloogiliste uuendustega ning tutvuda kogu maailma disainerite, inseneride ja käsitöötajate loominguga, sellega inspireerida ja leida uusi ideid.

Vastavalt põhikooli riikliku õppekava § 26 lisale 7 on käsitöö õppesisu peamised teemad: disain, kavandamine ja rahvakunst; materjalid ja tööliigid; tikkimine; kudumine; heegeldamine; käsitöö organiseerimine; toit ja toitumine; toidu valmistamise organiseerimine ja tarbijakasvatus; toidu valmistamine; etikett; kodu korrashoid. (samas)

Noortel on võimalik arendada ka ettevõtlikkuspädevust tehnoloogiavaldkonna ainete läbi. Oluline on töös noortega pöörata tähelepanu loomingulistele ideedele ja originaalsetele vaatenurkadele (samas).

Esemeid valmistades läbitakse toote arendamise tsükkel idee leidmisest valmis tooteni. Aineprojektid võimaldavad õpilastel katsetada oma ideede elluviimist mitmesuguste ettevõtlusmodelite kaudu, näiteks pidada meeskonnana ajutiselt koolis kohvikut, disainida mõni suuremahuline toimiv ese ning organiseerida tööprotsess klassis (samas).

Algatusvõime, ettevõtlikkus ja koostöö on tihedalt seotud tehnoloogiaainete sisuga. Ideede realiseerimise ja töö korraldamise oskus on üks valdkonna õppeainete õpetamise põhilisi eesmärke. Ettevõtlikkust toetavad oskuslikult elluviidavad projektid, mis annavad õpilastele võimaluse oma võimeid proovile panna (samas).

1.1.3. Võimalused õppida käsitööd süvendatult

Huviharidus ning huvikoolides õppimine on otseselt seotud noorsootööga, kuna selle valdkonna suundade ja meetodite hulgas on nähtavad peaaegu kõik noorsootöö pädevused, ülesanded ja väljundid.

Vastavalt haridusseaduse §13 sätestatule on huviharidus teadmiste, oskuste, vilumuste, väärtuste ja käitumisnormide kogum, mis on omandatud süsteemse juhendatud tegevuse käigus vaba tahte alusel tasemeõppest, täienduskoolitusest ja tööst vabal ajal ning mis loob võimalusi isiksuse mitmekülgsaks arenguks (Haridusseadus 1992).

Noorsootöö strateegias on huvihariduse määratlus natuke erinev. Noorte huviharidus ja huvitegevus on pikaajaline (huviharidus) või lühiajaline (huvitegevus) süsteemne juhendatud tegelemine huvialaga vaba tahte alusel tasemeõppest ja tööst vabal ajal süvendatud teadmiste ja oskuste omandamiseks valitud huvialal. (Haridus- ja Teadusministeerium 2006 : 23)

Oluliseks punktiks mõlemas määratlustes võiks nimetada seda, et huvihariduses tegutsemine on absoluutselt vabatahtlik tegevus, mis võimaldab õppuritel valida oma lemmik huviala oma soovi järgi.

Noorsootöö vaatenurgast on huviharidus üks noorsootöö alavaldkondadest, mis on oma mahu tõttu täiendavalt reguleeritud huvikooli seadusega. Huviharidust finantseeritakse suurel määral kohalike omavalitsuste eelarvest, mis teeb sellest ühe stabiilsema, jätkusuutlikuma ning pikaajaliste traditsioonidega noorsootöö tegevuse. Oluline huvihariduse valdkonna arengu osa on koostöö korraldamine riigiasutuste ja erialaliitude ning valdkondade esindusorganisatsioonide vahel. Kuna noorsootöö peamine missioon on tingimuste loomine ja toetamine noore kujunemist hästi toimetulevaks ja eneseteostussuutlikuks ühiskonnaliikmeks, siis kõige paremaks ja mitmekülgsemaks eesmärkide saavutamise viisiks on huvihariduse ja muude tegevustega (vabatahtlik, süsteemne, spetsialistide poolt juhendatud õppetegevus) tegelemine. On oluline mainida, et noorsootööd ja huviharidust ühendavad aastakümneid kestnud koolinoorsootöö traditsioonid, kus huvijuhi ehk kooli noorsootöötaja ja erinevate võimaluste, ringide, klubide kaudu pakutakse lastele ja noortele mitmekesiseid võimalusi arendavaks tegevuseks. (Huviharidus ja –tegevus 2019)

Kuna käsitöö on ka paljude inimeste harrastuslik tegevusala, siis tihti tegeletakse sellega iseõppijana. See tähendab, et käsitööga tegeletakse iseseisvalt väljaspool huvikooli ja huviringi näiteks kodus, õues jne. Käsitöö kui hobiga tegelemine võimaldab inimestel olla absoluutselt vaba oma tegevustes, olla aja raamidest vaba ning tegutseda millal tahetakse, sest inimesel ei ole mingeid õppekavasid ja tunniplaane, ta ise otsustab millega ja millal tal on soov käsitöö valdkonnas toimetada. Iseõppimise teel mõnel hetkel võiks saavutada ja saada isegi rohkem teadmisi ja oskusi, kui huvikoolides õppimise kaudu. Hea näide sellest on 84-aastane Elma, kelle hobiks on käsitöö, mida ta ise koolis käies kunagi õppida ei saanud ja ta on suuresti olnud iseõppija ja nüüd õpetab käsitööd sotsiaalkeskuses ka teistele (Povilaitis 2018). Tänapäeval võiks suurt hulka käsitöö-oskustest ära õppida internetis, näiteks YouTube'is võib leida palju videosid ja raamatutest ideid ühe või teise toote ja eseme meisterdamiseks, kus suure täpsusega seletatakse iga valmistamise etappi. Kuigi, iseõppijad ei saa oma saavutuste eest mingit

tunnistust, mis võiks tõestada professionaalsust ja näidata suurt hulka omandatud oskustest ja teadmistest, võib seda näidata töö protsess ja tulemus.

Huviharidusest ja -tegevusest on võimalik osa saada mitte ainult huvikoolides ja huvikeskustes, vaid ka tavakoolides, kuna just koolis proovivad õpilased end erinevates valdkondades nagu muusika, laulmine, sport, käsitöö, kunst ja hiljem on noortel lihtsam aru saada, mis huviala talle rohkem imponeerib ning teha otsuse, millega ta tahaks edasi tõsisemalt tegeleda. Koolides korraldatakse ka palju erinevaid huviringe selleks, et muuta õpilaste õpingud mitmekesisemaks. Samuti kui huviring toimub koolimajas või selle ümbruses, siis on õpilastel mugavam seostada koolitunnid ja oma lemmikhuviala. Heaks näiteks on Kilingi-Nõmme gümnaasium, kus kokku on 33 erinevat huviringi, sealhulgas on näiteks spordiring, mis toimub kõrvalasavas spordihoones, discgolf, mis toimub kooli kõrval discgolfi rajal, koor, mis toimub kooli kõrval asuvas muusikakoolis, kokandusring, mis asub kooli kõrval asuvas õpilaste majas, käsitööring, mis toimub kooli ruumis jne.

Uurides Eesti huvihariduse statistikat õppekavade kontekstis on nähtav, et üldkultuuri ja rahvuskoolide (sh käsitöö) õppekavade hulk on üsna väike. Üldkultuuri ja rahvuskoolide õppekavade arv 2017-2019 õppeaastate jooksul moodustas ligikaudu 18,5% kogu huvihariduse õppekavade arvust. Sealhulgas on umbes 54% eestikeelsed, 18% venekeelsed ja ligi 28% muukeelsed õppekavad. Huvitav on märgata, et üldkultuuri ja rahvuskoolide eestikeelsete õppekavade protsent on 11,7 kogu huvihariduse eestikeelsete õppekavade arvust, kuigi sama valdkonna venekeelsete õppekavade protsent on isegi 50% kogu huvihariduse venekeelsete õppekavade arvust. Sellest võib järeldada, et pool venekeelsetest õppekavadest on suunatud kultuuriliste valdkondade õppimisele, samaskui eestikeelsete õppekavade seas ei ole üldkultuurili valdkonna õppekavad kõige levinumad. (HaridusSilm statistikaportaali 2020)

Kui käsitleda huvihariduses üldkultuuri õppekavadel õppivate õppurite arvu, siis oluliseks märgiks on see, et nende hulk moodustab umbes 17% kogu huvihariduses osalevate õppijate arvust, mis tähendab, et peaaegu 1/5 huvihariduses õppivatest inimestest õpivad üldkultuuri ja rahvuskoolide õppekavade järgi (vt Tabel 1).

Tabel 1. Üldkultuuri ja rahvuskoolide õppekavade ja õppurite arv võrreldes üldarvuga viimase 3 aasta jooksul (2017-2020)

	Üldkultuuri ja rahvuskoolide õppekavad	Kokku õppekavad	Üldkultuuri ja rahvuskoolide õppurid	Kokku õppurid
--	--	-----------------	--------------------------------------	---------------

Kokku	2041	11 060	69 997	409 044
Eesti keeles	1098	9353	43 078	327 545
Vene keeles	377	758	12 711	66 811
Muus keeles	566	949	14 208	14 688

Andmed: Eesti Hariduse Infosüsteem. Autori poolt koostatud

Pannes Eesti Hariduse Infosüsteemi huvihariduse õppekavade otsingureale sõna “käsitöö”, leidub seal kokku 31 õppekava. Kõige sagedasemaks õppekava nimetusteks on “Käsitööring”, “Käsitöö õppekava” või lihtsalt “Käsitöö”. Sealhulgas, maakondade järgi on suurem osa huvihariduse õppekavadest, kus mainitakse sõna “käsitöö”, registreeritud Harjumaal, Ida-Virumaal ja Võrumaal. (Eesti hariduse infosüsteem EHIS 2020)

Võrreldes omavahel näiteks neli Ida-Viru maakonna käsitöö huviringi õppekava võib näha, et peamiseks ühendavaks jooneks on õppekavas tikkimise, heegeldamise ja kudumise õppeainete olemasolu. Keskmiselt õpetatakse käsitööd 3-4 aastat, 2-3 korda nädalas. Mis puudutab vanust, on ühendavaks jooneks see, et käsitöö huviringidesse võetakse vastu lapsi alates 6. eluaastast, mis annab juba eelkooliealistele võimaluse hakata tegelema käsitööga. Ida-Viru maakonna käsitöö huviringide ülesanneteks ja oodatavateks tulemusteks on tavaliselt „õpetada noortele tikkimist, heegeldamist, kudumist, nende erinevaid tehnikaid“ ning „arendada noortes omaalgatuse ja loovmõtlemise oskust“. (Eesti hariduse infosüsteem EHIS 2020) Peaaegu sama kirjutatakse Tallinna veebilehel, et käsitööringi eesmärgiks on lapse loomingulise tegevuse arendamine, fantaasiamaailma kasutamine ning käelise tegevuse arendamine. Käsitööringide alla kuuluvad disaini, õmblemise, meisterdamise, moe kujundamise ja nahktöö kunstiringid (Vanaselja 2020).

Käsitööringide õppekavade uurimise ajal paistis välja see, et enamus dokumentidest ei kasutata sõnu „loomemajandus“ ja „ettevõtlikkus“. 31-st õppekavast ainult viis oli neid, kus kasutatakse sõna “ettevõtlikkus”, kuid sõna “loomemajandus” ei kasutata üheski õppekavas. (Eesti hariduse infosüsteem EHIS 2020) Tartumaa ja Harjumaal õppekavades tuuakse välja, et käsitöö õppimise ajal noor arendab oma isikuomadusi ettevõtlikkuse valdkonnas ja pärast ainekava läbimist on õpilane ettevõtlik. Kirjeldatakse ka seda, et õppimine huvikoolis võimaldab noortel kujuneda isiksuseks, kes on uuendusmeelne, ettevõtlik ja riskeeriv ning iga õpilane saab osaleda oma panusega ühistes ettevõtmistes. (Eesti hariduse infosüsteem EHIS 2020)

Pärast käsitöö huviringi või huvikooli lõpetamist on noortel võimalik minna edasi tõsiselt käsitööd õppima mitmesse õppeasutusse.

Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias saab õppida pärandtehnoloogia rakenduskõrghariduse õppekaval, kus tudengid saavad valida kolme eriala vahel: rahvuslik tekstiil, rahvuslik ehitus ja rahvuslik metallitöö. 2021. aastal toimub vastuvõtt rahvusliku ehituse ja rahvusliku metallitöö erialale. Rahvusliku käsitöö osakonna missiooniks on kultuuriprotsessis osaledes esindada paikkondlikku ja rahvuslikku traditsiooni ning identiteeti tugevdavaid ja taasloovaid väärtusi. Osakonna koduleheküljel kirjeldatud sooviks on „lõimida traditsioonilisi käsitöötehnikaid kaasaegsesse tarbekeskkonda“. 2020. aastal möödus 26 aastat rahvusliku käsitöö osakonna esimese õppekava – talukujunduse ja rahvusliku käsitöö - avamisest. Osakonnas õpib hetkel 132 üliõpilast. (Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia 2020)

Tallinna Ülikooli käsitöö erialal on tudengitel võimalus omandada teadmisi nii üldkultuuriloo kui omakultuuri arengust. Õppida tekstiilide modelleerimisel kasutama klassikalisi ning uusi tehnikaid ja töövõtteid kultuuri traditsioone ning tänapäevaseid moetreende silmas pidades. Õppetöös kombineeruvad erinevad praktilised õppevormid teooria teadmistega. Et oma loovideid esteetiliselt nauditavalt esitleda, omandatakse erinevate kunstiainetes sh disaini- ja kujundusõpetuse käigus nii graafilised väljendusoskused kui ka tekstiilesemete kunstilise kujundamise ja kavandamise alused. (Tallinna Ülikool 2020)

Tallinna Ülikooli Haapsalu kolledžis pakutakse õppimiseks käsitöötehnoogiate ja disaini õppekavasid, mille eesmärgiks on traditsiooniliste käsitöövõtete kasutamine tänapäevases tootedisainis. Õppetöös on keskmes disain, mille oluliseks osaks on kasutajate vajaduste mõistmine ja loov probleemilahendamine. Õppeprotsessis töötatakse erinevate materjalidega, kuid peamised kasutatavad materjalid on puit, plastik ja metall. Kolledži õppekava „Käsitöötehnoogiad ja disain“ on ainulaadse rakendusliku suunitlusega eriala, mis toetub oma tegevuses pärimuslikule kultuurile. Õppekava oluliseks osaks on praktilised tootearendusprojektid koostöös erinevate ettevõtete ja organisatsioonidega. (Tallinna Ülikooli Haapsalu kolledž 2020)

Eesti Kunstiakadeemias on võimalik õppida ligi kolmekümnel erialal arhitektuuri-, disaini-, kunstikultuuri ning vabade kunstide teaduskonnas, paljudel neist saab Eestis kolmanda astme kõrghariduse omandada vaid seal. Ehte- ja sepakunsti erialal tegeletakse tänapäeva elu(keskkonna) väga erinevate tahkudega, ühendades erialased oskused kaasaegse

kontseptuaalse ja kriitilise mõtlemisega. Esemelist maailma vaadeldakse suhtes ümbritsevaga ning materjalide tundmaõppimiseks uuritakse tehnoloogiliste protsesside olemust. (Eesti Kunstiakadeemia 2020)

1.1.4. Käsitöö-alase õppe tähtsusest

Käsitöö-alane õppimine loob suure hulga mitmekesiseid võimalusi noore mitmekülgselt arendamiseks, sest juhendajatel on võimalik pakkuda noortele erinevaid ülesandeid, mis võimaldavad noortel arendada erinevaid oskusi ja teadmisi.

Autor valis loetud kirjanduse põhjal esiletõstmiseks viis olulist teemat, mille arendamisele aitab kaasa käsitööga tegelemine.

Vaimsed ja füüsilised võimed. Käsitööga tegelemine korrigeerib aju ja käte ühist toimetamist ja koondab mõtteid, sest käed ja aju on omavahel pidevas ühenduses (Tõigast 2020). Näiteks kui käsitöö tunnis anda noortele mingi kudumismustri skeem, paneb see kohe aju tööle ja noor hakkab mõtlema, mis tema saaks sellega teha. Käsitöö aitab maandada stressi, sest käsitöö harrastamisel ja loovatel tegevustel on nende tegijate jaoks mitmeid positiivseid kõrvalmõjusid. Need tegevused aitavad maandada stressi ja see omakorda teeb meid õnnelikumaks ja vastupidavamaks elus ette tulevate väljakutsetega silmitsi seistes (Reinsalu 2020). Lisaks aitab käsitöö õppimine kaasa inimese tervise arengule. Kooliajal käsitööga tegelemine on oluline, sest rikastatud motoorsed või kognitiivsed kogemused mõjutavad inimese arengut kogu eluea jooksul (Veeber, Syrjäläinen jt 2016: 23).

Enesejuhtimise oskused. Käsitööga tegelemise protsess näitab, kui oluline on selles stressirohkes „džunglis“ oma „teed“ leida ning kuidas individuaalse käsitöö protsessi juhtimise kogemus võib panustada elu suuremate tulemuste saavutamisesse (Veeber, Syrjäläinen jt 2016 : 24).

Ettevõtlikkuse oskused. Käsitöö kui hobi võib viia oma äri avamise ja oma käsitööesemete müügist raha teenimiseni (Tõigast 2020).

Loovuse innustamine. Käsitöö oluline omadus on selle üldine protsess, alustades objekti ja selle eesmärgi kavandamisest, jätkates loomisetapiga ja seejärel idee reaalseks muutmise konkreetsel viisil. Materjalide võimalusi ja piiranguid tuleb pidevalt arvesse võtta kõikide etappide ajal. Selline protsess eeldab jällegi mõtlemist ja kätega vaatamist, mis tähendab, et soovitud tulemuse saavutamiseks tuleb materjali katsuda ja kogeda kogu aeg. Ainult läbi

mõeldes või materjali jälgides on võimatu tulemust saavutada. Sellega näitab käsitöö oma ainulaadseid võimalusi oma protsessis ja erineb seetõttu näiteks muusikast või tantsimisest. (Veeber, Syrjäläinen jt 2016 : 24) Veelgi aitab käsitöö kaasa ilumeelsuse ja esteetiliste vaadete arendamisele (Tõigast 2020). Käsitöö on kultuuriline nähtus, mis kannab endas pikaajalisi traditsioone, vaimset ja materiaalsed pärandit, esteetilisi väärtusi ning väljendab eestlaste identiteeti (Võikar 2018 : 5).

Toimetulekuoskused tulevikuks. Käsitöölised oskused tulevad kasuks tulevikus, näiteks oma kodu loomisel ning oma ümbritseva ruumi kujundamisel. Huvi käsitöö vastu võib tekitada õpilastel soovi käsitöö õpetajaks õppida. Käsitöö kui elukutse on üsna perspektiivne ja mugav, sest käsitöö õpetaja töö kunagi ei jää tegemata, kuna käsitööga tegelemine on võimalik korraldada kus iganes, igasuguste materjalide ja vahendite abil. Käsitöö annab võimalus ise endale kasulik olla, näiteks sellel juhul, kui poed suletakse, siis käsitöötegijatel on alati võimalik kas endale või pereliikmete jaoks sokid kududa ja igasuguseid riideesemeid käsitsi luua. (Tõigast 2020)

Yair uuris käsitöö mõju koolidele ja tõi välja järgmised peamised võimalused. Kunsti, käsitöö ja disaini õppekavade laiendamine, õpilaste loovuse mõtte tajumise laiendamine ja arendamine, kogukonna kaasamine avaldades varjatud oskusi ja loovust ja igas vanuses õpilaste kaasamine (nii alaealised noored kui ka täiskasvanud noored). (Yair 2012 : 4-5)

Käsitööl on mitu õpikeskkonda rikastavat omadust ja seetõttu on see endiselt aktuaalne ja oluline kooliaine. Hariduslik käsitöö kätkeb endas palju võimalusi, mis tuleks õpetajatele selgeks teha ja seejärel katsetada Käsitöö pakub võimalusi arendada oskusi, mida inimene vajab kaasaegses ühiskonnas. Näiteks käsitööga tegemine toetab hilisemas elus kasulike ja teistele eluvaldkondadele üle kanduvate toimetulekustrateegiate tekkimist. Lisaks on käsitöö loomulik vastus laste kasvamise vajadusele, pakkudes tasakaalustatud viisi maailma ja oma rolli tundmaõppimiseks motoorsete ja kognitiivsete arengu edendamise kaudu. Käsitöö praktilised teadmised peavad olema veelgi väärtuslikumad ja olulised. Nagu Veeber ja Syrjäläinen seda on formuleerinud: "mitte ainult tootlikkuse ja majanduse jaoks oluliste oskuste pakkumise jaoks, vaid veelgi olulisema vahendina töö ja elu oskuste rahuldamiseks ja arendamiseks". (Veeber, Syrjäläinen jt 2016 : 25)

1.2. Loomemajandus ja käsitööalane ettevõtlus

1.2.1. Loomemajandus Eestis

Riikides on loomemajanduse defineerimisel kasutatud erinevaid lähenemisi, mis varieeruvad vastavalt kohalikele tingimustele. Üldiselt on *loomemajandus* termin, mis märgib maailmaskiiresti kasvavat uut majandussektorit. Edukad majandusriigid on oma majandusstatistikat ümber korraldamas ja eraldanud sellest sektori, mille üldnimetuseks on olenevalt riikidest creative industries, eesti keeles loomemajandus. (Josing, Ahermaa jt 2018 : 12)

Üks võimalik definitsioon on järgmine: „Loomemajandus on majandusvaldkond, mis põhineb individuaalsel ja kollektiivsel loovusel, oskustel ja andel, on võimeline looma heaolu ja töökohti läbi intellektuaalse omandi loomise ja peamise müügiargumendina kasutamise kaudu ning kus loovisikud on protsessides kesksel kohal“. (Josing, Ahermaa jt 2018 : 10)

Loomemajanduse olulisemad valdkonnad on:

- Arhitektuur (arhitektuur, sisearhitektuur, maastikuarhitektuur; ehituslik insener-tehniline projekteerimine);
- Audiovisuaalvaldkond (film ja video, ringhääling);
- Disain (toote- ja unikaaldisain, disainiteenused);
- Etenduskunstid (teater, tants, festivalid);
- Kirjastamine (kirjastamine; trükindus);
- Kultuuripärand (käsitöö, muuseumid, raamatukogud);
- Kunst (kujutav kunst; kunstitarvete jaemüük, kunstiteoste raamimine, restaureerimine, produktsioon);
- Meelelahutustarkvara (mobiili-, online-, arvuti- ja konsoolimängud; teenuste osutajad mängude arendajatele, importijad, lokaliseerijad);
- Muusika (autorid ja interpreedid, tootmine, elav esitus; erakoolid, muusikariistade valmistamine ja müük, salvestiste paljundus ja müük, kontserdikorralduse abitegevused);
- Reklaam (reklaamindus, meediavahendus). (Pallok 2020)

Vastavalt 2015. aasta Eesti loomemajanduse majanduslikele näitajatele on ülaltoodud valdkondadest ettevõtete ja asutuste arvu järgi kõige tähtsamad muusika, arhitektuuri ja reklaami valdkonnad (kultuuripärand asub 4. kohal). Töötajate arvu järgi kõige rohkem inimesi on kirjastamise, muusika ja arhitektuuri valdkondades (kultuuripärand asub 4. kohal).

Kogutulu järgi kõige kasumlikumad on kirjastamise, reklaami ja audiovisuaali (ringhääling) valdkonnad (kultuuripärand asub 7. kohal). (Josing, Ahermaa jt 2018 : 34)

Josing ja Ahermaa on koostanud klassifikatsiooni, mille kohaselt ettevõtete ja loomeinimeste tegevuse põhieesmärgist lähtuvalt saab ettevõtted, asutused ja loomeinimesed jagada majandusmaastikul tinglikult neljaks:

- a. Loomeettevõtted, kellel on selged ärilised eesmärgid (müügitulu, kasum, turuosa). Siin on väga selgeks näideteks reklaami ja meelelahutustarkvara valdkonnad.
- b. Loomeettevõtted/asutused, kes suures osas riikliku või omavalitsuste finantseerimise toel korraldavad kultuuriüritusi, mis toovad riiki või regiooni nii sise- kui välisuristite ja suurendavad sellega regiooni ettevõtete tulusid ning parandavad regiooni mainet. Siin võib nimetada festivale, kontserte, etendusi.
- c. Loomeettevõtted/asutused, kes suurendavad läbi kultuuri regiooni/riigi tuntust ja toovad nii kaudselt riiki välisinvesteeringuid ja soodustavad rahvusvahelist äri (filmitootjad, muusikud jne).
- d. Loomeinimesed, kellel ei ole ärilisi eesmärke ja kes naudivad loomisprotsessi, tegutsedes vaid loomingulistel eesmärkidel. (Josing, Ahermaa jt 2018 : 13)

Eesti loomemajanduse valdkonna arengu hindamiseks, finantseerimisest olukorra ülevaade tegemiseks ja arenguvõimaluste leidmiseks koostab Eesti Konjunktuuriinstituut aeg-ajalt loomemajanduse valdkonna kaardistusi. Esimest loomemajanduse kaardistuse Eestis viidi läbi 2005. aastal, mille raames püüti sõnastada ka loomemajanduse definitsioon ja määratleda selle alla kuuluvad valdkonnad. Viimane kaardistus on läbi viidud 2018. aastal. (Pallak 2020)

Rääkides konkreetset käsitööst loomemajanduse valdkonna osana on oluline see, et käsitöö pakub Eesti rahvapärimuslikust traditsioonist inspireeritud tooteid, samuti muud, tänapäevaseid trende esindavat käsitööloomingut. Rohkesti korraldatakse huvilistele käsitööalaseid koolitusi ja töötube, populaarsed on rahvarõivakoolitused. Eesti rahvarõivaste valmistamise koolituste suur nõudlus näitab, et sel alal on veelgi täiendavat potentsiaali. Käsitöötooted on olulisel kohal Eesti maine kujunemisel välisuristide seas. Käsitööettevõtlusel on tähtis roll regionaalse tööhõive seisukohalt. (Josing, Ahermaa jt 2018 : 82)

Uurides Euroopa Liidu riikide kultuurivaldkonnas töötavate 15-29 aastaste protsenti võrreldes kõigi töötajate osakaaluga kultuurivaldkondades 5 aasta lõikes, on tõenäoline see, et Eestis on

üldse kõige kõrgem näitaja noorte tööhõive osakaalu osas kultuurivaldkonnas võrreldes teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega (vt Tabel 2).

Tabel 2. Euroopa Liidu riikide TOP 3 riiki kultuurivaldkonnas töötavate 15-29 aastaste noorte osakaalud võrreldes kõikide kultuurivaldkondade töötajatega 5 aasta lõikes (2015-2019, %)

	2015	2016	2017	2018	2019
1 koht	Island - 6,0	Läti - 6,2	Eesti - 5,8	Eesti - 7,4	Eesti - 5,5
2 koht	Läti - 5,2	Eesti - 5,7	Läti - 5,5	Slovenia - 5,0	Slovenia, Malta - 5,0
3 koht	Slovenia - 4,8	Island - 5,5	Montenegro - 4,6	Leedu - 4,6	Portugal, Šveits - 4,8

Allikas: Eurostat, Data Browser, Cultural employment by age 18/08/2020 Autori koostatud.

See muidugi ei tähenda loomemajandust ja käsitööd ainult. Kultuurivaldkonnas tegeletakse erinevate tegevustega, kõige olulisemad neist on: raamatute kirjastamine, ajalehtede ja ajakirjade väljaandmine, arvutimängude kirjastamine, kinofilmide, video- ja telesaadete tootmise tegevused, kinofilmide, video- ja telesaadete järeltootmise tegevused, kinofilmide, video- ja telesaadete levitamise tegevused jne.. (Bina, Chantepie 2012 jt : 142)

Võrreldes Eesti ja naaberriikide (Läti, Leedu, Soome, Rootsi) kultuurivaldkonna ettevõtete arvu (2015-2017) on nähtav, et Eestis on kõige väiksem arv kultuurivaldkonna ettevõtteid - 3 aasta jooksul keskmiselt 3 335 ettevõtet. Samal ajal naaberriikide kõige väiksem keskmine arv aastate lõikes on 4 897 Lätis ja kõige suurem on 52 643 Rootsis (tabel 3). Sellist nähtus võib seletada sellega, et Eesti riigi pindala on mitu korda väiksem, kui näiteks Rootsi või Soome omad ning rahvastiku tiheduse tase Eestis on suurem. Positiivne nähtus on see, et iga aastaga Eesti kultuurivaldkonna ettevõtete arv suureneb minimaalselt saja võrra. Sellest võib järeldada, et Eesti kultuurivaldkond areneb iga aastaga ja riigi poolt tehakse palju kultuurivaldkonnas tegutsemise tõstmiseks.

Tabel 3. Eesti ja naaberriikide kultuurisektori ettevõtete arv 3 aasta jooksul (2015-2017)

	2015 aasta	2016 aasta	2017 aasta
Eesti	3 138	3 261	3 605
Läti	4 609	5 074	5 007

Leedu	10 195	10 957	11 653
Soome	10 181	10 078	10 292
Rootsi	51 895	52 856	53 179

Allikas: Eurostat, Data Browser, Number and average size of enterprises in the cultural sectors by NACE Rev. 2 activity. Autori poolt koostatud.

2.2.2. Käsitöö ja ettevõtluse seosed

Käsitöö on töenduslik väiketootmine lihtsate tööriistadega käsitsi (Eesti Keele Instituut 2009). Selline mõiste seletab käsitööd pigem kui mingi asja käsitsi loomise protsessi. Kuigi olemas ka teine definitsioon eesti keele seletavas sõnaraamatus, mis viitab, et käsitöö on käsitsi valmistatud (v. valmistatav) tarbe- v. iluese (Eesti Keele Instituut 2009). See on pigem mõiste lõpptulemuse kohta ehk juba valmis tehtud ehe, asi vms.

Rääkides käsitöö olulisusest on tähtis ka mainida, et käsitöö aitab lastel arendada oma loovust ja kujutlusvõimet, samuti motiveerib see last proovima uusi ideid ja võtma riske. Lapsed, kes teevad seda tüüpi tegevusi, õpivad end paremini väljendama. Käsitööga tegelevatel lastel on suurem tõenäosus koolis edu saavutada ja eksamitel paremini hakkama saada, käsitöö annab ka lapsele võimaluse näha end uues valguses ja laieneda uutele huvidele. (Queenanneappeal 2020)

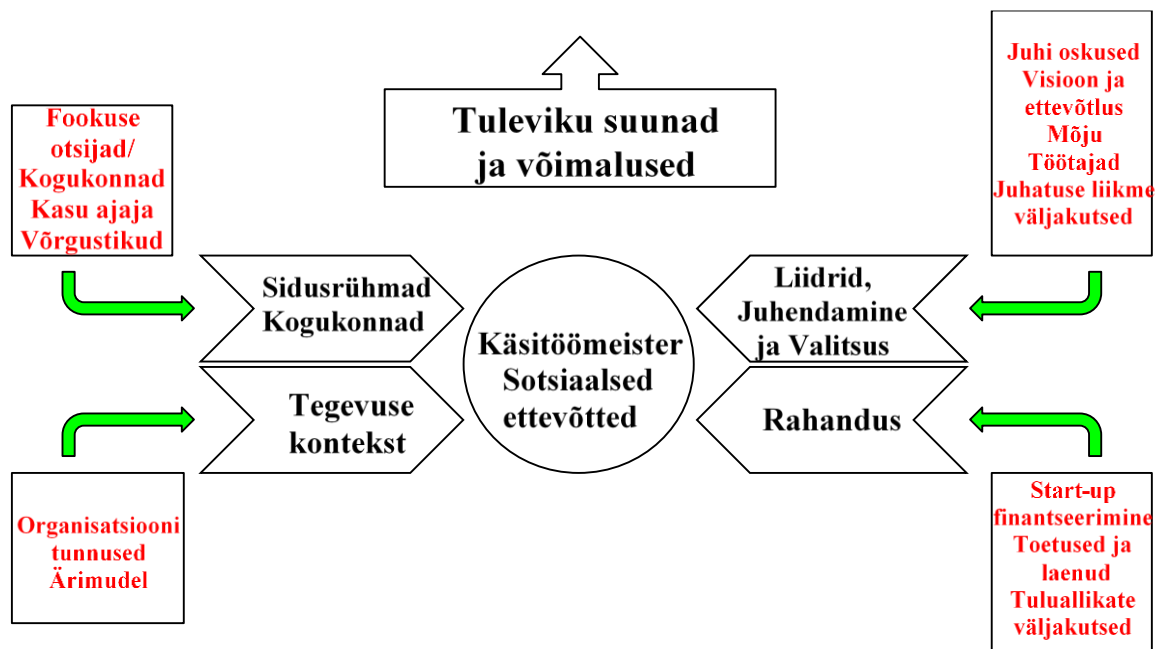
Seoses käsitöö kui hobi populaarsusega tekib tihti idee oma usina töö eest raha teenida või oma äri avada, kuigi käsitööga tegelemine nõuab täpsust ja pingestatud tööd. See on käsitööga täiesti võimalik, kuigi võib juhtuda, et tööd tuleb teha 24 tundi ööpäevas ja seitse päeva nädalas (Konovalov 2016).

Konovalov toob ka esile oma soovitusel ettevõtluse alustamiseks käsitöö valdkonnas. Ta toob välja, et enne käsitööettevõtlusega alustamist tuleb uurida infot konkreetse valdkonna kohta ja aru saada mitmetest olulistest aspektidest. Detailsed soovitusel käsitööettevõtlusega alustamisel on Konovalovil järgmised:

- Kuna ettevõtluse eesmärk on teenida kasumit, küsi oma tööde eest väärilist tasu;
- Pane paika oma eesmärgid käsitööliseks, sest strateegia puudumisel tuleb kiiresti ette ajaline piir - sul on vaid kaks kätt ja kakskümmend neli tundi ööpäevas;

- Tee endale selgeks, mis olukord valitseb turul, tehes erinevaid asju ja püüdes neid müüa kõigile, ei saa olla edukas;
- Ära piirdu kohaliku turuga, vaid orienteeru ka välisturgudele. Kuna internet on kõikvõimas, ei ole selles midagi ületamatut. (Konovalov 2016)

Oma ettevõtlusega alustades tuleb lisaks hinnata oma idee perspektiivi ja analüüsida käsitöötajate ja sotsiaalse ettevõtluse seoseid ning tegureid, mis mõjutavad käsitöö ettevõtete edukust. Allpool toodud **Joonis 1** näitab, millised tingimused mõjutavad käsitöömeistrid ja käsitööettevõtete loomise protsessi. Punasega on märgatud kasulikud oskused teadmised, abivahendid ja olulised aspektid, mis võivad toetada uut ettevõtet ning aidata käsitöömeistritel loomemajandusega alustada. (Joonis 1)

Joonis 1. Sotsiaalsete ettevõtete ja käsitöömeistrite ettevõtlusalase tegevuse mõjurid.

Allikas: “Craft and Social Enterprise: Exploring current business models”.

Kasuks tuleb ka oma potentsiaalsete tarbijate või klientide analüüsi tegemine ning täpsema sihtrühma leidmine. Näiteks Toomepere poolt 2013. aastal läbiviidud analüüsis ilmnes, et Eesti ühiskonnas on rohkem võimalusi kui ohte käsitöö jaoks. Suurimaks võimaluseks võib pidada seda, et 2013. aastal ja lähima 20 aasta jooksul on Eestis kõige rohkem käsitööettevõtte sihtgruppi kuuluvaid inimesi ehk keskealisi naisi ning 20–30 aastaseid tulevasi potentsiaalseid

tarbijaid. 20-aastased ei ole aktiivsed käsitöö tarbijad, mistõttu oleks oluline teha käsitööd puudutavad teavitustööd. Trenditeadliku või uudset tehnoloogiat kasutava tooteliiniga ärataksid käsitööettevõtted noorte tähelepanu. (Toompere 2013)

Oluliseks punktiks on ka see, et käsitöö sobib vanematele inimestele ning meestele. Käsitöö ei pea alati seostuma ehete ja nipsasjakestega, mida eelistavad naistarbijad. Käsitöö tähendab ka mehist puitmööblit ja sepiseid. Selles vallas oleks vaja teha rohkem teavitustööd, et muuta inimeste eelarvamusi. (sammas)

Nagu eelnevalt tabelis 3 oli esile toodud Eesti ja naaberriikide kultuurisektori ettevõtete arv suureneb. See tähendab, et ka käsitöö valdkond ei seisa ja areneb igal aastal. Noorte loomingulisus ja käsitööhuvi annavad lootust, et meie kõrgel tasemel käsitöö välja ei sure ning kogenud meistritel on, kellele oma oskusi edasi anda (Hermann 2018).

2. Uurimus Ida-Virumaa käsitöö-alases huvihariduses osalevate noorte ja käsitööga seotud loomemajanduses tegutsevate täiskasvanute hinnangutest käsitöö ja loomemajandusega tegelemisele

2.1. Uurimuse eesmärk, metoodika ja valim

Käesoleva uuringu eesmärgiks on uurida käsitööga tegelemise olukorda ja motivatsiooni noorte hinnangul Ida-Virumaal ja käsitööga seotud täiskasvanute hinnangul kogu Eestis. Uurimuse raames on läbi viidud Ida-Virumaa käsitöö-alases huvihariduses osalevate noorte ja kogu Eestis käsitööga seotud loomemajanduses tegutsevate täiskasvanute hinnangute analüüs ja arvamuste võrdlus, käsitöö-alases huvihariduses osalevate noorte käsitöö-tegevustes osalemise eelistuste analüüs ning analüüs oma käsitöö eest raha teenimisega seotud hinnangute analüüs. Lisaks on uuringu tulemusena autor koostanud elektroonilise voldiku (vt Lisa 3) koolide, huvikoolide ja noortekeskuste käsitöö huviringides õppivate noorte jaoks, mis sisaldab intervjuerimise ajal saadud nõuandeid, soovitusi ja pakkumisi. See võib olla kasuks noortele, kes ei tea, kuidas alustada loomemajandusega tegelemist ja motiveerida käsitööga tegelevaid noori avama oma käsitööharrastuse põhjal äri või ettevõtte.

Lõputöö uurimisküsimused on:

Millised on Ida-Virumaa noorte eelistused käsitöö tegevustes?

Kuidas erinevad noorte ja ekspertide käsitööga tegelemise alustamise põhjused?

Millised on takistused noorte ja ekspertide arvates loomemajandusega alustamisel oma käsitööhuvi baasil?

Autor otsustas keskenduda uuringus Ida-Virumaale esiteks seetõttu, et see on eriline maakond, kuna on palju venekeelseid elanikke (Ida-Virumaal räägib eesti keelt emakeelena vaid 16 protsenti rahvastikust) ja selle tõttu Ida-Viru maakonna elanike traditsioonid, kultuur ja hoiakud erinevad tihti teistest maakondadest (Kungla 2017). Teiseks kriteeriumiks valikul oli see, et Ida-Virumaal asuvad erinevad linna- ja külapõhised elukeskkonnad, kus on väga erinevat tüüpi võimalusi osaleda huvihariduses ja käsitöös.

Andmete kogumiseks viis autor läbi küsitluse noorte seas ja ekspertintervjuud tegutsevate käsitöö valdkonna ettevõtjatega. Andmete kogumise metoodiks on valitud struktureeritud veebipõhine vabatahtlik kirjalik ekspertintervjuu ja standardiseeritud strateegiaga vabatahtlik küsitlusuuring. Küsitlusuuring on andmete kogumise viis, millega kogutakse eeskätt kvantifitseeritavaid (numbrilisele kujule teisendatavaid) andmeid, mida on võimalik

statistiliselt analüüsida ja mille peamine eesmärk on koguda võimalikult standardiseeritud infot suure hulga inimeste kohta (Beilmann 2020).

Individuaalne eksperdiintervjuu annab võimalust keskenduda valitud sihtrühmast konkreetse inimese kogemusele ning võrrelda omavahel mitu valdkonna ekspertide arvamused ja vaatenurgad (Lepik, Harro-Loit jt 2014).

Autor valis just need veebipõhised kognitiivsed andmete kogumise meetodid, sest selline uurimisprotsess võimaldab vältida võimalust viiruse levikuks koroonapandeemia ajal.

Intervjuu ja küsitluse küsimused oli koostatud lähtudes uuringu eesmärgist, püstitatud uurimisküsimustest, ette läbimõeldud uurimisstrateegiast ja käsitöö valdkonna spetsialistiga nõu pidades. (Lepik, Harro-Loit jt 2014)

Küsitlusuuringu ja intervjuude andmete analüüsiks on valitud kvalitatiivne sisuanalüüs, mis võimaldab keskenduda teksti peamistele, tõenäolise vastuvõtu seisukohast olulistele tähendustele, lubab analüüsida ka latentset sisu, st võtta arvesse ridade vahele peidetud vihjeid, kavatsusi ja eesmärke ning erinevaid tõlgendamismõtteid. Kvalitatiivse sisuanalüüsi positiivseks aspektiks on see, et kvalitatiivne analüüs on tundlik ja täpne. Tähelepanu on võimalik pöörata ka harva esinevatele või unikaalsetele nähtustele tekstis. (Kalmus, Masso jt 2015) Andmeid analüüsis autor juhtumiuuringu ehk horisontaalse analüüsi meetodil, mille korral kogutakse erinevatest vastustest ja intervjuudest kokku kõik konkreetse teema kohta käivad tekstiosad ja võrreldakse selle teema käsitlemist kõigi kogutud andmete lõikes. Analüüsi eesmärgiks võib olla võrdlemine, läbivate teemade leidmine ja seosemustrite väljaselgitamine. (samal)

Antud uurimuse valim on koostatud lähtudes uuringu eesmärgist, püstitatud uurimisküsimustest ja autori kogemustest ning teadmistest käsitöö raames. Küsitluse kogumiks valis autor Ida-Viru maakonnas käsitöö huviringides osalevaid noori vanuses 7-26 a. Küsitluse valimi koostamisel uuris autor Ida-Viru maakonna koolide, huvikoolide, noortekeskuste, vabaajakeskuste ja kultuuriasutuste käsitöö huviringide tegevust. Kuna Eestis ei ole sellist andmebaasi, kus oleks võimalik leida kõik käsitööalased huviringid ja nendes osalevad noored st küsitluse kogumit ei ole võimalik määrata kasutas autor küsitluse läbiviimise ajal lumepallivalimi meetodit, mille algul leitakse mõned valitud rühma esindajad, kelle küsitletakse ja pärast ta annab küsitluse järjest järgmistele ja järgmistele (Õunapuu 2020). Sellel põhjusel autor võttis ühendust aktiivselt tegutsevate käsitöö huviringide juhendajatega,

kes andsid infot teiste käsitöölaste huviringide kohta eesmärgiga edastada nende kaudu küsitluse vorm huviringides osalevatele noortele.

Küsimustiku küsimused on koostatud nii eesti, kui ka vene keeles. Küsitlus oli anonüümne.

Küsitluse läbiviimise ajaraamistik oli valitud lähtudes noorte hõivatusesest. Küsitlus on läbi viidud kaks korda: kevadel ja sügisel, sest suvel on noortel vaheaeg ja enamus nendest on huvikoolidest ja huviringidest vabad ning lähtudes sellest on tõenäosus, et noored võtavad osa küsitlusest suvel väiksem, kui kevadel või sügisel. Kokku saatis autor üle 40 Ida-Viru maakonna asutuste (koolid, huvikoolid, noortekeskused, vabaajakeskused ja kultuuriasutused) juhtidele kirjad palvega edastada küsitluse vorm käsitöö huviringide juhendajatele selleks, et nad palusid oma õpilased küsimustiku küsimustele vastata. 40 Ida-Viru maakonna asutuste huviringidesse eistatud palvestvastas kokku 18 käsitöö huviringides osalevat noort Sillamäe linnast, Narvast, Kohtla-Järvelt ja Toila vallast vanuses 7-19 aastat. Küsitluses osalesid järgmised noored: kaks 7-aastast, kolm 9-aastast, kaks 10-aastast, kaks 12-aastast, kolm 13-aastast, kaks 14-aastast, kolm 15-aastast ja üks 19 aastane.

Lisaks küsitlusele viis autor läbi ekspertintervjuud 7 käsitöö ja loomemajandusvaldkonna eksperdiga. Ekspertintervjuude kogumina käsitles autor üle Eestis elavaid inimesi, kellel on oma käsitöö-põhine ettevõtte või äri ning kes tegelevad aktiivselt käsitöö-loomemajandusega.

Intervjuu valimi koostamiseks on kasutatud Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu kodulehel olemasolevate Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu toetajate ning üle Eesti käsitööga tegelevate ettevõtjate või ettevõtete kontaktandmeid. Selle põhjal pakkus autor võimaluse intervjuus osalemiseks 66-le käsitöö-alase ettevõtjale, 15 inimest nendest olid huvitatud ja andsid oma nõusoleku vastata ning 7 inimest saatsid oma vastused. Intervjuu küsimused on koostatud eesti keeles.

2.2. Andmete analüüs

Ekspertide intervjuu ja noorte küsimustiku küsimused oli koostatud üksteisega kooskõlas selleks, et oleks võimalik uurida ja võrrelda nii noorte kui ka ettevõtjate mõtteid.

Küsitluses võtsid osa 18 Ida-Viru maakonna noort vanuses 7-19 aastat. Selle vanusegrupi vastajad jaotusid järgmiselt: enamus on 12-15 aastased – 10 inimest; vähem on 7-10 aastased – 7 inimest; 19 aastastest vastas ainult 1 inimene. Kõik vastajad on naissoost, mis tähendab, et eraldi meeste ja naiste andmete analüüs ja võrdlus ei ole võimalik. Autori hinnangul näitab asjaolu, et vastajad olid vaid naissoost seda, et enamus käsitöö huviringide õppijatest on

tüdrukud, kuna pakutakse rohkem neid tegevusi, mis sobivad tüdrukutele ja teiseks seda, et poisid on võib-olla vähem huvitatud küsimustiku vastamises kui tüdrukud. Kirjalikest intervjuudest võttis osa seitse käsitöö-alase loomemajanduse ettevõtjat üle Eesti.

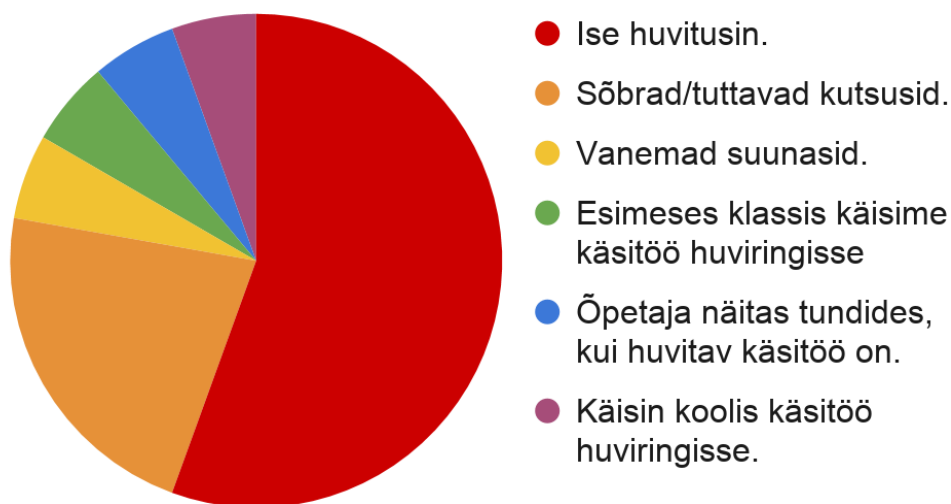
Küsimustikus oli üheksa küsimust, millest saab koostada viis teemablokki. Intervjuuks oli koostatud viis küsimust.

Analüüsist selgub, et noorte ja juba tegutsevate ettevõtjate motivatsioon alustada käsitööga tegelemist on sarnane – mõlemas grupis oli oluline isiklik ja sisemine huvi konkreetse käsitööliigi vastu.

Küsites 18 noorte käest nende käsitööga tegelemise alustamise põhjuste kohta vastas 55,6% (n 10), et ise huvitusid käsitööst. See tähendab, et võib olla olid nad näinud raamatutes või internetis infot käsitöö kohta või olid huvitatud muu isiklikel põhjustel. 22,2% (n 4) noortest vastas, et nende sõbrad või tuttavad kutsusid neid käsitöö huviringidesse, ise näitasid oma oskusi, pakkusid võimalust osaleda meistriklassis jms.. Ülejäänud põhjused on seotud kooli mõjuga (käsitöötunnid, kooli käsitöö huviringid) ja vanemate otsusega suunata oma laps käsitöö huviringisse. (Joonis 2)

Joonis 2. Noorte käsitööga tegelemise põhjused; 18 vastajat kokku.

Kuidas te hakkasite käsitööga tegelema?

Allikas: Autori koostatud uuringus kogutud andmete põhjal; 18 vastajat.

Mis puudutab käsitöö-ettevõtjaid, siis selgus, et olulist rolli ettevõtte loomises mängis oma sisene motivatsioon ning isiklikud ambitsioonid: soov ennast näidata ning jagada oma oskusi

maailmaga. Kõige tihedam käsitööäri kasvas välja hobist oma lõbuks, kuna tekkis arusaam, et see ei pea alati hobiks jääma ja pärast muutus hobi täiskohaga tööks.

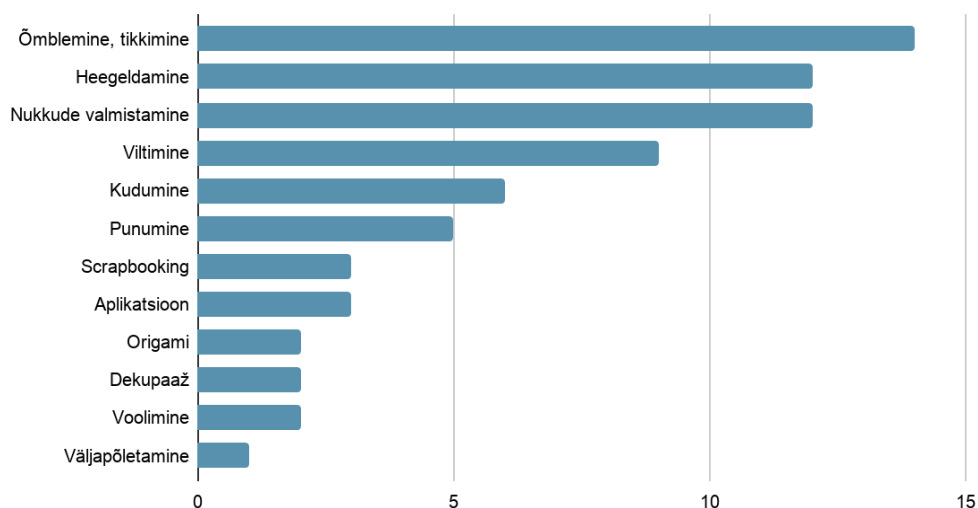
"Ühel hetkel tekkis arusaamine, et lapitöö on nüüd see üks ja ainus, enam ma midagi muud ei taha teha" (vastaja N 1).

Autori hinnangul on võimalik seostada isikliku huvi tähtsust oma käsitöö eriala vastu teoreetilises osas kirjeldatud käsitöö mõjuga – noor tegeleb käsitöö ja loovtegevustega, tunneb ennast hästi, stress väheneb (Reinsalu 2020).

Joonise 3 järgi on nähtav, et noorte seas on rohkem levinud järgmised käsitöö valdkonnad: õmblemine, tikkimine, heegeldamine ja nukkude valmistamine, viltimine. Uurides eelnevalt kõige populaarsemaid käsitöö valdkondi pakkus autor just need valikvastusteks ja noortel oli ka võimalus kirjutada oma vastus. Võib oletada, et just neid kõige sagedamini õpetatakse käsitöö huviringides ja huvikoolides. Vähem tegeletakse dekupaaži-, voolimise- ja väljapõletamisega. Sellised tulemused põhjendavad ka paljuski seda, et ainult naissoost vastajad olid, kuna huviringides puutööd pakutakse vähem, kui tikkimist või õmblemist ja sellistes tegevustes poisid ei pruugi osaleda.

Joonis 3. Noorte käsitöö tegevuste eelistused; 18 vastajat.

Millises käsitöö valdkonnas te tegutsete?

Autori koostatud uuringus kogutud andmete põhjal; 18 vastajat.

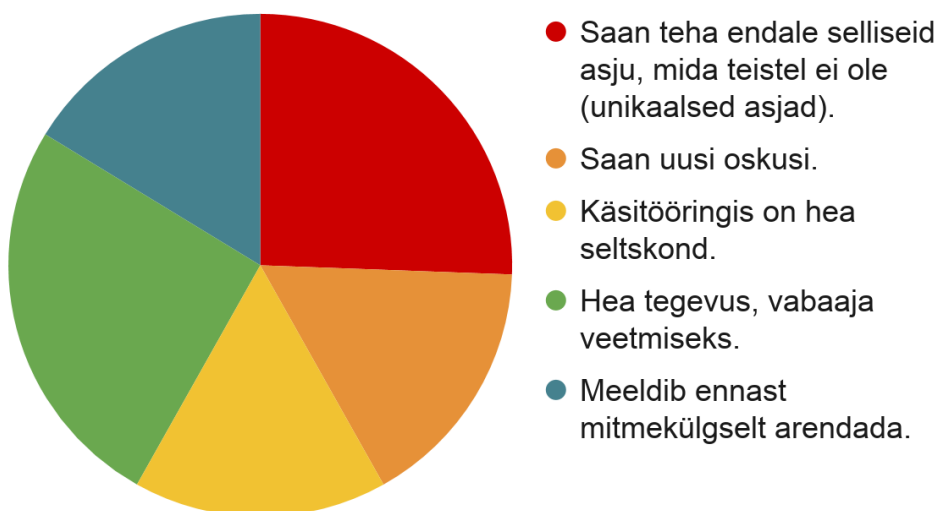
Noorte eelistusi aitab selgitada ka küsimus selle kohta, millistes käsitöö valdkondades tahetakse end veel proovile panna. Selle põhjal toodi lisaks esile järgmisi käsitöö valdkondi: makramee, õmblemine, tikkimine, väljapõletamine, viltimine, deкупaaž.

Uurides noorte vastuseid nende vabal ajal käsitööga tegelemise kohta, ilmnes, et väljaspool huviringi noortele meeldib tegutseda järgmistes käsitöö valdkondades: õmblemine, tikkimine, heegeldamine ja nukkude valmistamine, viltimine. So samad vastused nagu oli küsimuses noorte käsitöötegevuste eelistuste kohta. Selline kokkulangemine paneb oletama, et huvikool mängib olulist rolli noorte vaba aja veetmise valiku tegemisel.

Oluline oli ka teada saada, miks noortele käsitööga tegelemine meeldib. Arvestades oma isikliku kogemusega pakkus autor valikvastusteks viis peamist põhjust, mis puudutavad unikaalsete asjade loomist, uute oskuste saamist, hea käsitööringi seltskonna nautimist, kasuga vaba aja veetmist ja enda mitmekülgset arenemist. Uuringus osalejatest valis 61,1% (n 11) inimest käsitöö positiivseks küljeks selle, et nad saavad teha endale unikaalseid asju ja selle, et käsitöö on hea tegevus vaba aja veetmiseks. 38.1% (n 7) inimest valis, et käsitööst nad saavad uusi oskusi, käsitööringis on hea seltskond ja seal neile meeldib ennast mitmekülgselt arendada. (vt Joonis 4) Seda saab seostada teoreetilises osas olnud mõttega unikaalsuse kohta, et käsitöö arendab loovust ja eneseväljendusviisi, kuna valmistamisprotsessis noor paneb kõik oma mõtted valmistatava asja või toote sisse, väljendades neid mustri, kuju, elemendi või muu visuaalse asja kaudu (Visanti, Järnefelt 2006: 36). Vaba aja veetmise valikut võib põhjendada teoreetilises osas mainitud mõttega, et käsitööga on võimalik tegeleda iseseisvalt väljaspool huvikooli ja huviringi näiteks kodus, õues jne. Käsitöö kui hobiga tegelemine võimaldab inimestel olla absoluutselt vaba oma tegevustes, sest rohkem osa käsitöö tegevusvaldkondades ei nõua spetsialiseeritud masinad, ainult materjalid.

Joonis 4. Noorte käsitööga tegelemise põhjused; 18 vastajat.

Miks teile käsitööga tegelemine meeldib?

Allikas: Autori koostatud uuringus kogutud andmete põhjal; 18 vastajat.

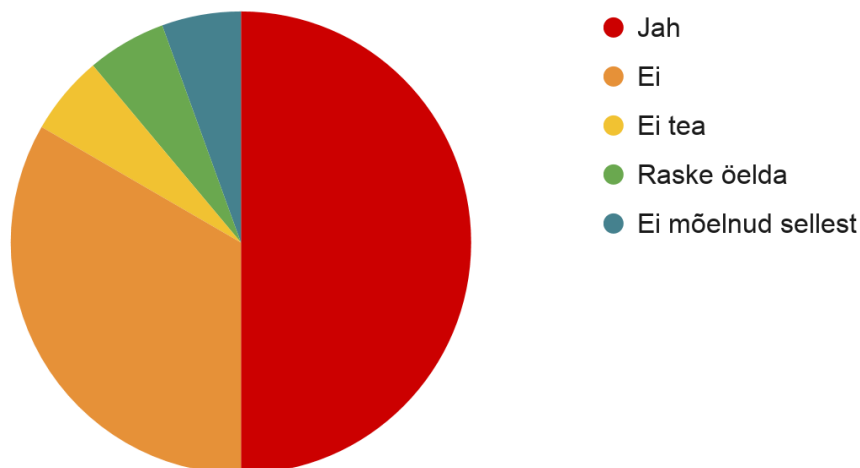
Analüüsides vastanud noorte suhtumist käsitöösse, siis vastustest ilmneb, et enamuse ning 94,5% peab käsitööd oma hobiks, kuigi on ka neid, kes teenivad raha oma tegevuste eest. See tähendab, et vähemalt mitmel inimestel on juba tekkinud ettevõtjaks saamise olulised tunnused. Arvestades teoreetilises osas mainitud asjaoluga, et käsitööst kui hobi võib viia oma äri avamise ja oma käsitööesemete müügi raha teenimiseni (Tõigast 2020), võib rõhutada, et kelle jaoks on käsitöö hobi, on see hea märk tulevikus võimalikust käsitööettevõtjaks kujunemisest.

Järgmised olulised tulemused küsimuse käsitöö teenuste või toodete eest raha teenimise noorte seas kohta näitasid, et 50% (n 9) osalenud noortel on soov äritegevustega alustada, mis tõestab, et noored tahavad käsitöö-alase ettevõtlusega tegeleda. 33,3% (n 6) noortes ei ole soovi käsitöö eest raha teenimisega tegeleda ja peaaegu ¼ noortest praegu kahtlevad selles küsimuses. Kui 50% (n 9) noori on huvitatud ettevõtluses, siis, tekkib küsimus miks ainult 5,5% (n 1) vastas eelmisele küsimusele noorte suhtumisest käsitöösse, et nad juba teenivad raha. Võib oletada, et noortel on puudu oskusi, teadmisi ja võimalusi ettevõtluse sfääris tööks, sest kui oli eelnevalt mainitud oma ettevõtluse alustades tuleb hinnata oma idee perspektiivi ja analüüsida käsitöötegijate ja sotsiaalse ettevõtluse seoseid ning tegureid, mis mõjutavad käsitöö ettevõtete edukust ja Joonis 1 selgelt näitab millised tingimused mõjutavad käsitöö ettevõtete loomise protsessi. 16,8 % (n 3) praegu kahtlevad kas tohib ettevõtlusega alustada või mitte. Võib oletada, et noored puutuvad kokku selliste probleemidega nagu infopuudus, mis tähendab, et nad ei tea kuidas sellega alustada ja keegi neid ei informeerigi, kogemuste puudus selles mõttes, et nad kardavad eksima, sest kunagi ei proovinud, või väheseid kontakte olemasolu, mis

tähendab, et neil ei ole mõttekaaslasi, sõbrad või vanemad ei toeta ideed ja ei tea kuhu pöörduda abi saamiseks.

Joonis 5. Käsitöö-alase ettevõtte alustamise motivatsioon; 18 vastajat.

Kas tahaksite oma käsitöö teenuste või toodete eest raha teenida?

Allikas: Autori koostatud uuringus kogutud andmete põhjal; 18 vastajat.

Noorte käest uuriti samuti seda, millised on takistused oma äri alustamisel. Oluline on esile tuua, et 44,4% (n 8) noortest ei soovi käsitöö eest raha teenida. Võib oletada, et nende jaoks on oluline käsitööga tegelemine enesearengu eesmärgil või ka stressi maandamise, heaolu eesmärgil – nagu teoreetilises osas viidatud uuringus (Reinsalu 2020) oli esile toodud, on see oluline käsitööga tegelemise mõju.

Need, kes olid sellest huvitatud, tõid kõige enam takistusena välja seda, et nad on liiga noored. See on huvitav mitmel põhjusel. Esiteks on noored võib-olla ebakindlad oma soovides ja mõtestavad oma ideid nagu laste muinasjuttu ning unistusi, mis jäävad täitmata. Teiseks, võib-olla mõjutab noori ühiskonnas stereotüüpne suhtumine noortesse, et enne peab „saama täiskasvanuks“ kui midagi alustada ja tulevikule mõelda. Hea näide sellest stereotüüpselt suhtumisest on 24-aastane noor briti firmajuht, investor ja filantroop Jamie, kes alustas ettevõtlusega juba 12-aastaselt ja ta jutustas, et tol ajal tundus kõigile teistele, et see on hullumeelne idee. Isegi koolis küsis õpetaja, mida tema pärast kooli lõpetamist tahab teha. Ta vastas, et tahab oma äri ajada, raha teenida ja sellega maailma muuta. See õpetaja naeris tol

päeval tema üle ja ütles, et enamikku inimesi selline asi ei innustaks, tema aga küll. (Merisalu 2016)

Lisaks noored kardavad, et teised inimesed ei vajaks nende toodet või teenust. Esile toodi ka selliseid takistusi: rahalised probleemid, ei tea kuidas alustada, suur konkurents. 5,6% (n 1) vastanutest leiab ka, et nad ei tea kust alustada ja pole proovinud – see näitab, et noored ei tea üldse, millised takistused võivad selles valdkonnas olla, mis tähendab ka, et lähedal ei ole neid inimesi kes seletaksid noortele, millised probleemid või takistused võivad tekkida.

Juba kogenud käsitöö-ettevõtjad mõtestavad oma takistusi teistmoodi. Vastanud tõid välja järgmisi takistusi ning probleeme ettevõtlusega alustades:

- müügituru väär mõistmine ning suur käsitöö tarbeesemete arv maailmas
- rahastuse leidmine
- mõtlemine, et saab ise kõigega hakkama
- arusaamine, millest alustada
- kust partnerid otsida
- kuidas ettevõtet edukaks teha
- vähe teadmiste olemasolu
- teiste inimeste negatiivne suhtumine ning tagasiside
- inimeste ebavalmidus käsitöö eest maksma õiglast hinda
- vähene ostjate liiklus müügikohas ja klientide leidmine
- partnerite suutmatumine kokku leppida

Hoiakut demonstreerib ka see, nagu üks vastanu viitas, et „*suurem osa ettevõtjaist nimetab kõiki takistusi ja probleeme nii: „uus väljakutse“*“ (vastaja N 2).

Võrreldes noorte ja juba tegutsevate käsitöö-ettevõtjate hinnanguid, on oluline esile tõsta, et noorte ja ettevõtjate olulisemad takistused ettevõtlusega alustades on erinevad. Tänapäeva noored rohkem sõltuvad teiste inimeste arvamustest, samas kui ettevõtjad muretsesid selliste probleemide pärast nagu raha leidmine, partnerite otsimine, kuidas ettevõtet edukaks teha ja vähem teiste inimeste negatiivse suhtumise ning tagasiside pärast.

Noorte sõltuvust teiste inimeste arvamustest võib põhjendada sellega, et paljudel inimestel, isegi neil, kes peavad end iseseisvaks isiksuseks, on keeruline leppida tõsiasjaga, et tema enda ego või imago kedagi ei huvita (Erofeevskaja 2019). Sotsiaälvõrgustiku populaarsuse kasv on rajatud suures osas sõltuvusele teiste inimeste arvamustest. Ühtlasi teame, kui haavatavad ollakse negatiivsete sõnumite suhtes. Oleme headest arvamustest sõltuvuses, sest sotsiaalse loomana näeme ennast teiste liikmete peegelduste kaudu. (Port 2020)

Intervjuudest ekspertidega selgus ettevõtjate seisukoht, et käsitöö-alastes huviringides õppimine osaliselt soodustab noortes ettevõtlikkuse oskuste arendamist, sest seal noor õpib huvitavaid tehnikaid ja proovib midagi uut. Veelgi enam, käsitöö-alane huviharidus on ettevõtjatele on alati plussiks, sest õppimisprotsessis tekivad uued tuttavad, kelle käest saab nõu küsida, kes saab inspireerida või mentoriks saada ja kes selles valdkonnas saavad aidata – hea tugi. Kuigi on ka teine vaatenurk:

“Kui käsitöö huviringis tehakse lihtsalt midagi huvitavat/ilusat, ei ole see käsitööettevõtja sünniks soodus pinnas. Kui pööratakse tähelepanu ettevõtlikkuse arendamisele, müügiplatvormidele (näiteks etsy), oma tööde pildistamisele, tootelugude loomisele, toote hinnastamisele, tööjõumaksude arvestamisele, müügi ja reklaamikanalite otsimisele, müüгитеgevusele laatadel, messidel... Siis sellel oleks mõtet käsitööettevõtluse kontekstis. Pole kursis, kas tänapäeva käsitöö huviringid sellega tegelevad.”(vastaja N 2)

“Täna usun, et käsitöö, samuti teistes huviringides/ kursustel osalemine või mitteosalemine on eeskätt elustiili ja sotsiaalsete hoiakute küsimus. Noori on erinevaid - nii neid, kes usuvad, et kätega töötamine jäägu piiratud ajumahuga lollide tööks, aga on ka neid, kes hindavad loovust ja loomingulisust ning usuvad, et neid omadusi on vaja edukas olemiseks mis tahes eluvaldkonna. Huvialasid, mis mahuvad mõiste "käsitöö" alla, on tegelikult kümneid kordi rohkem, kui need oskused, mis omandatakse tavakooli käsitöö- ja tööõpetuse raames.”(vastaja N 3)

Käsitööettevõtjad jagasid ka oma mõtteid ja soovitusi käsitöö-alase ettevõtlusega alustamise kohta. Alltoodud soovitused ja nõuanded on saadud intervjuueerimise protsessis.

Tabel 4. Käsitöö-alase ettevõtluse valdkonna ekspertide soovitused noortele.

	Hoiakuid ja väärtusi		Praktilised soovitused

Õppimise ja enesearenguga seotud soovitus	puudutavad soovitus	Koostöö ja kontaktide leidmise soovitus	
“Katseta erinevaid tehnikaid ja leia endale kõige sobivam ”	“Ei ole olemas rumalat ideed ”	“Koostöö on edu alus”	“Pane kokku ärimudel ”
“Alusta, kui oled oma nišis spetsialist/ekspert”	“Tuleb proovida proovida ja mitte kunagi alla anda”	“Saa tuttavaks inimestega, kes on juba alustanud (käsitöö toad näiteks, messid), küsi nõu – suurem osa on sõbralik ja aitab ”	“Uuri äriidee rahastamise võimalusi ”
“Õpi, sest teadmised ikkagi vaja saada ”	“Väärtustada oma loomingut ja aega ”	“Enne ise ettevõtjana alustamist soovitaksin sarnases valdkonnas enne töötajana kogemust omanadada ”	“Leida sobiv rahastus oma projektile ja alles siis registreerida ettevõtte ning alustada tootmisega”
“Osale erinevatel koolitustel ”	“Alusta noorelt ”	“Tehke koostööd, näidake, kuidas toode sünnib, sest kliendil on huvitav külastada ateljeesid, meistririkodasid ”	“Kui on soov väiksemal viisil käsitööd müüa, siis avada ettevõtluskonto”
“Loe raamatud, laiene silmaring, ole julge ”	“Küsi ennast, kas oled nõus pidevalt areneda, kas oskad riskida, leppida kokku perega, et sinu käsitöö võtab aega	“Tehke koostööd kohaliku omavalitsusega: pakkuge originaalseid meeneid, tutvustage neid võtmeisikutele ”	“Julgelt küsi oma töö eest õiglast hinda, arvuta see alati koos maksudega, ole selles mõttes riigi ees aus ja puhta südametunnistusega”

	<i>kõvasti ja mõjub perele ”</i>		
<i>“Soovin lennukaid ideid ja loomingulist mõtlemist ”</i>	<i>“Meil on ainult üks elu, ja tasub proovida kõike, mis pakub huvi ”</i>	<i>“On vaja ümbritseda end inimeste ja kontaktidega, kes aitavad ideel kasvada ning inspireerivad tegudele ”</i>	<i>“Kasutage sihipäraselt Instagrammi, muid sotsiaalmeedia kanaleid”</i>
<i>“Olge valmis tegema tööd ja jätkama ka siis, kui takistusi tekib- neist õppides arenedki just kiiremini ”</i>	<i>“Kuulake oma südant ”</i>	<i>“Käsitöö osas tasub otsida ja küsida nõu sama valdkonna vanematelt tegijatelt, kes on aastatega saavutanud hea kvaliteedi ja meisterlikkuse ”</i>	<i>“ Teadke toodet tehes, kes on teie klient ja kas teil on selle kliendi juurde ligipääs, kuidas klient saab teie tootest teada ”</i>
<i>“Õpi ja koge teistelt, aga leia oma stiil, oma käekiri, millega eristud”</i>	<i>“Omavastutus ja soov arened ennast pidevalt on omadused, mis toetavad, mitte haridus, raha või „õiged“ tuttavad ”</i>		<i>“ Osake alati vastata oma toodet puudutavatele küsimustele: mis maksab, kas 1000 tükki on võimalik toota, millal saab, kuidas hooldada ”</i>
<i>“Olge kursis sellega, mis on moes, tundke ökotrende, analüüsige oma toote elukaart ”</i>	<i>“Mis iganes huvi või idee teil tekib, minge sellele järgi ”</i>		<i>“Osalege konkurssidel, korraldage näitusi ”</i>
<i>“Peab olema suur huvi arened end ja ettevõtet just selles valdkonnas, mida oled valinud”</i>	<i>“Ettevõtte loomiseks on kõige tähtsam isiklik huvi asja vastu ”</i>		

Allikas: Autori koostatud uuringus kogutud andmete põhjal.

Analüüsides käsitöö-ettevõtjate soovitusi on nähtav, et rohkem pööratakse tähelepanu õppimisele, enesearengule, hoiakutele ja väärtustele.

See kinnitab ka õppimise ja enesearengu kohta öeldut, et arendada ja uusi teadmisi saada on oluline tegelikult igas valdkonnas kogu aeg. Õppimise protsess, mis on pidev ja meie igapäevane tegevus, on sama oluline kui õppimisest tulenevad teadmised ja oskused, mida soovime efektiivsemalt rakendada. Oluline ei ole aga ainult oskuste ja teadmiste hulk, mida omandame, vaid oskus neid teadmisi kasutada ning enda kasuks juhtida. (Koolitusportaal 2008)

Elu jooksul kujunenud inimeste isiklikud hoiakud ja väärtused suunavad ja toetavad teda oma elutee leidmisel ja mängivad olulist rolli valiku tegemisel. Ekspertid soovivad enda mõtteid ja ideed rohkem kuulata ja pidama prioriteediks oma arvamust.

Antud on ka palju praktilisi soovitusi, sest peale teooria õppimist tuleb proovida ja kasutada saadud teadmisi praktikas. *“Abiks kindlasti haridus, kes saab seda enne algatamist, selle inimese ettevõtte plussis ja areneb kiiremini. Mina tegin vastupidi, esialgu alustasin, ja siis läksin õppima ettevõtlust. Siin on oma plussid, sest ma saan õppida ja koheselt proovida päris elus, kas toimib ja kuidas mõjub, mitte ainult teoorias.”* (vastaja N 4)

Vähem on aga räägitud koostööst ja kontaktide leidmisest. Koostöö eelduseks on see, et osad, kes toetavad üksteist, võivad olla nii indiviidid, grupid, üksused, organisatsioonid omavahel kui ka tasanditevahelises kombinatsioonis (Bedwell 2012). Koordineerimine on ühistegevuse eelduseks ning ühistegevus on omakorda koostöö eelduseks (Dahl 2014). Kuigi, ükskõik kui hea koostöö võimalused on, lõppude lõpuks tuleb oma tehtud töö ja idee eest iseseisvalt vastutada.

2.3. Järeldused ja tulemused

Uuringust selgub, et noorte soov käsitööga tegeleda on eriliselt isiklik ja isegi juhul, kui õpetaja koolis näitas noortele mingi tehnikat, noored ise otsustavad hiljem, kas tegeleda sellega või mitte. Seda on võimalik järeldada vastusest, mille noored andsid küsimusele nende vabal ajal käsitööga tegelemise kohta, kus suurem osa noortest vastas, et nad katsetavad aktiivselt erinevaid käsitöötehnikaid ka kodus või üldse väljaspool huviringi. Selline tulemus näitab, et suures osas noortel on tugev isiklik motivatsioon ja huvi käsitöö vastu ja neil on soov areneda

selles valdkonnas. Sama mõtlevad intervjuudes osalenud juba tegutsevad käsitöö ettevõtjad, et käsitööga päriselt tegelevad just need, kellel on oma sisene soov ja motivatsioon. Lisaks suur osa noortest mainis, et käsitööd tutvustasid neile sõbrad või tuttavad, mis näitab et noorte huviala valikut mõjutavad ümbritsevate inimeste arvamused.

Mis puudutab käsitöö valdkondi ja suundi, on oluline mainida, et käsitöös on üsna suur hulk erinevaid valdkondi ja tegevusi. Uuringus ilmneb, et rohkem noori tegelevad tikkimisega ja kõige vähem levinud tegevus on väljapõletamine. Samad tulemused on noorte vabal ajal käsitööga tegelemise kohta. Kuna juhtus nii, et küsimustikus osalesid ainult tüdrukud, siis võib oletada, et sellised tulemused on seotud sellega, et tavaliselt koolis käsitöö tundides väljapõletamist õpetatakse pigem poistele ja tüdrukud vanuses 7-19 ei puutu sellega kokku nii tihti kui poisid. Kuigi positiivseks tulemuseks on see, et tüdrukuid ikkagi huvitab ka väljapõletamine ja nad tahaksid katsetada seda ala.

Noortele pakutud valikvastustest nende käsitööga tegelemise põhjuste kohta oli valitud kõik variandid peaaegu võrdselt. Sellest tuleb järeldada, et noored arvavad, et käsitöö on mitmekülgne tegevusala, mis annab neile võimalust oma oskusi erinevalt areneda ja kasuga aega veeta.

Enamus noortest peab käsitööd oma hobiks, kuigi nagu paljud käsitöö ettevõtjad mainisid, nende äriideed olid hobist arenenud ja see tähendab, et noortel, kelle jaoks käsitöö on hobi, on potentsiaal jätkata ja proovida ennast ettevõtluses. Oluliseks punktiks on noorte informeeritus ettevõtlikkuse kohta. Ettevõtjad soovivad käsitööõpetajatel käsitöö huviringides sügavalt käsitleda ettevõtlikkuse ja loomemajanduse teemasid.

Üsna paljudel noortel on käsitöö-alase ettevõtte alustamise motivatsioon, kuigi pool nendest ikkagi kahtlevad ja selle põhjusteks on mitmeid erinevaid takistusi ja probleeme. Nende hulgas on liiga noor vanus ja hirm, et teised inimesed ei vajaks nende toodet või teenust.

Takistuste ja probleemide lahendamiseks ning leevendamiseks lähtudes käsitöö ettevõtjate poolt toodud soovitudest ja nõuannetest koostas autor elektroonilise voldiku, mis saadetakse Ida-Virumaa käsitöö huviringidesse ja mis võib tulevikus olla noortele kasuliku abimaterjal oma käsitöö-alase ettevõtte loomisel ja loomemajandusega alustamisel.

Kokkuvõttes, autori poolt tehtud analüüsi põhjal võib välja tuua, et Ida-Virus on olemas üldine huvi käsitöö vastu ja käsitöö-alase ettevõtluse osas on hinnang positiivne, sest autor saab järeldada, et noored on huvitatud käsitööst kui ettevõtlusest ja mõned isegi juba teenivad raha

käsitöö eest. Noorte käsitöö tegevusalad on mitmekülgsed ja nad on valmis teistes valdkondades ennast proovile panema ja oma oskusi arendama. Käsitöös noored näevad head vaba aja veetmise viisi ja nende jaoks see on ala, kust võib palju teadmisi saada, pidevalt oma oskusi arendada ja heade inimestega tutvavaks saada.

Autori hinnangul uuringu eesmärk on saavutatud, kuna noorte ja käsitöö valdkonnas tegutsevate ettevõtjate seisukohtade analüüs, omavaheline võrdlus andsid võimaluse vastata uurimisküsimustele.

Tõenäoline on see, et teema nõuab sügavamat edasi uurimist ja võrdlust teiste Eesti maakondadega. Käesolev uuring ei saa anda vastuseid kõigi jaoks ja kõigi kohta Ida-Virumaal, kuna uuringus sai osaleda vähe inimesi, mis tähendab, et uuringu jooksul saadud ja analüüsitud andmeid ei saa kasutada kogu Ida-Virumaa olukorra kirjelduseks. Samuti, küsimused küsitluseks ja intervjuuks oli koostatud ja suunatud e-keskkonnas vastamiseks seoses riikliku piirangute ja viiruse levikuga Eestis. Veebipõhine küsitlus ja intervjuu e-maili kaudu olid parimad andmete kogemise variandid hetkeolukorras, kuigi see ei töötanud nii nagu autor ette oletas ja ei olnud võimalik koguda rohkem infot ja kaasata rohkem inimesi uuringusse. Kui oleks näiteks olnud suulised intervjuud, siis oleks ehk rohkem erinevaid vastuseid tulnud.

KOKKUVÕTE

Lõputöö eesmärk on analüüsida käsitöö ja loomemajanduse valdkonna tähendust kogu Eestis ning uurida Ida-Virumaal käsitöö valdkonnas tegutsevate noorte käsitööga tegelemise eelistusi, põhjuseid ja huvi loomemajanduse vastu ning võrrelda käsitöö valdkonnas juba tegutsevate ettevõtjate arvamusi ja noorte seisukohti.

Töö teoreetilises osas on esitatud käsitöö valdkonna kirjeldus, analüüs ja selle kasu puudutavad argumendid noorsootöö vaatenurgast. Antud on ka põhjalik ülevaade käsitöö-alase õppe sisust põhikoolis ja selle õppimise tähtsusest noorte jaoks. Töös on kirjeldatud Eesti loomemajanduslik olukord ja toodud esile käsitöö ja ettevõtluse seosed.

Uurimuslikus osas on toodud mitu teemablokid, kus käsitletud käsitöö ja käsitöö-alase ettevõtluse puudutavad teemasid, mida on analüüsitud käsitöö huviringides õppivate noorte ja käsitöö-alase ettevõtluse ekspertide vastuste põhjal. Lõpus on tehtud analüüs koos järeldustega ja kirjeldatud autori seisukohti uuringu põhjal. Peamised uuringu teemad:

- noorte ja ettevõtjate käsitööga ja käsitöö-alase ettevõtlusega tegelemise alustamise põhjused ja motivatsioon;
- noorte käsitöö tegevuste eelistused;
- noorte vabal ajal käsitööga tegelemise põhjused ja suhtumine käsitöösse;
- noorte ja ettevõtjate käsitöö-alase ettevõtte alustamise motivatsioon ja selle takistused;
- ekspertide arvamused huviringide olulisust käsitöö-alase ettevõtluse alustamises;
- ekspertide soovitusel ja nõuanded noortele.

Uuringus saadud andmete analüüsiks on valitud kvalitatiivne meetod, mille järgi on võimalik täpsem analüüsida noorte ja ettevõtjate vastuste sisu.

Andmete analüüsist tuli välja, et noortel on suur isiklik soov käsitööga tegeleda ja kuigi paljud vastasid, et käsitööd tutvustasid neile sõbrad või tuttavad, oli ikkagi valik ja huvi, kas tegeleda sellega edasi nende oma. Noored tegelevad aktiivselt erinevate käsitöö tehnikatega oma vabal ajal väljaspool huviringi. Enamikul noortel on tugev isiklik motivatsioon ja huvi käsitöö vastu ja neil on soov areneda selles valdkonnas edasi. Ka käsitöö ettevõtjad kinnitavad, et käsitööga päriselt tegelevad just need, kellel on oma sisene soov ja motivatsioon. Kõige levinumad käsitöö valdkondadest on õmblemine ja tikkimine, kõige vähem levinud tegevus on väljapõletamine, mille põhjuseks on see, et uuringus osalesid ainult tüdrukud. Noored arvavad,

et käsitöö on mitmekülgne tegevusala, mis annab neile võimalust oma oskusi erinevalt areneda ja kasuga aega veeta. Enamus noortest peab käsitööd oma hobiks, aga on ka neid, kes juba teenivad raha käsitöö eest. Ettevõtjate arvates on noortel, kelle jaoks käsitöö on hobi, potentsiaal jätkata ja proovida ennast ettevõtluses. Noorte informeerituse tõstmiseks loomemajanduse vallas soovivad ettevõtjad käsitööõpetajatel käsitöö huviringides sügavalt käsitleda ettevõtlikkuse ja loomemajanduse teemasid. Ka uuringust ilmneb, et üsna paljudel noortel on käsitöö-alase ettevõtte alustamise motivatsioon, kuigi pool nendest ikkagi kahtlevad.

Autori arvates said lõputöös püstitatud uurimisküsimused vastatud.

Autori hinnangul on ka töö eesmärk saavutatud.

SUMMARY

The aim of the thesis „Involvement of young people in handicrafts hobby groups and factors in starting handicrafts-based entrepreneurship based on the opinions of young people involved in handicrafts in Ida-Virumaa“ and is to analyze the content of the field of handicrafts and creative industries in Estonia and to examine the preferences, reasons and interest of young people acting in the field of handicrafts in Ida-Virumaa and to compare it the opinions and views of entrepreneurs already working in the field of handicrafts and creative industries.

The theoretical part of the paper presents a description of the field of handicrafts, analysis and arguments concerning its benefits from the point of view of youth work. Also, a thorough overview of the purpose of handicraft education in basic school is given and the importance of learning it for young people. The work describes the situation of creative industries in Estonia and discusses the connection between handicrafts education and entrepreneurship.

In the research part of the thesis the study conducted by the author is presented. The study was made to explore the involvement and motivation of young people taking part in handicraft hobby groups in Ida-Virumaa region and to compare the opinions with experts, who are already active in handicraft entrepreneurship and creative industries. The methods, data and results are described. At the end of this part, an analysis with conclusions are made and described the author's views based on the research is discussed. The main topics of the research:

- reasons and motivation for young people and entrepreneurs to start with handicrafts and handicraft based business;
- preferences of youth in handicraft activities;
- the reasons of young people to engage in handicrafts in their free time and their attitudes about handicrafts;
- motivation and obstacles for young people and entrepreneurs to start a handicraft based business;
- experts opinions on the importance of hobby groups in starting a handicraft based business and
- experts recommendations and advice for young people.

A qualitative method has been chosen for the analysis of the data obtained in the research.

The analysis of the results showed that young people have a strong personal desire to engage in handicrafts and although many answered that they were introduced to handicrafts by friends

or acquaintances, the choice and interest in whether to pursue it was still made on their own. Young people are actively trying out various handicraft techniques in their free time outside of their hobby groups. Most young people have a strong personal motivation and interest in handicrafts and want to develop in this field.

Handicraft entrepreneurs also confirm that handicrafts are actually carried out by those who have personal desire and motivation. The most popular areas of handicraft among the respondents are sewing and embroidery, the least popular being woodburning, which may be explained by the fact that only girls participated in the research. Young people think that handicrafts is a versatile activity that gives them the opportunity to develop their skills in different ways and to spend time with benefits. Most young people consider handicrafts to be their hobby, but there are also those, who already make money from handicrafts. Entrepreneurs believe that young people, for whom handicrafts are a hobby, have the potential to continue and try themselves out in business. In order to raise the informativeness level of young people in the field of creative industries, entrepreneurs recommend handicraft teachers to include and discuss the themes of entrepreneurship and creative industries in handicraft hobby groups. The research also shows that quite a number of young people are motivated to start a handicraft based business, although half of them still have doubts.

According to the author, the research questions raised in the thesis were answered and the aim of the paper was achieved.

KIRJANDUS

Bedwell, W. L., Wildman, J. L. (2012) *Collaboration at Work: An Integrative Multilevel Conceptualization*. – *Human Resource Management Review* 22, p 128-145
https://www.academia.edu/2916958/Collaboration_at_work_An_integrative_multilevel_conceptualization

Beilmann M. (2020) Küsitlusuuringud, Tartu Ülikool
<http://samm.ut.ee/k%C3%BCsitlusuuringud> (viimati vaadanud 15.01.2021)

Bina V., Vhantepie P. (2012) European Statistical System Network on Culture FINAL REPORT, Luksenburg <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/341465/3199631/essnet-culture.pdf/a6518128-69b3-4d89-82b8-060a3ad0d1d5>

Conner T., Deyoung C. (2016) *Everyday Creative Activity as a Path to Flourishing*, University of Ottago
https://www.researchgate.net/publication/310764211_Everyday_creative_activity_as_a_path_to_flourishing (viimati vaadatud 12.11.2020)

Dahl M. (2014) ORGANISATSIOONI SISEKOOSTÖÖD SOODUSTAVAD JA TAKISTAVAD TEGURID EESTI TOIDUTÖÖSTUSETTEVÕTETE NÄITEL, Tartu
https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/43000/dahl_maarja.pdf?sequence=1

Eesti hariduse infosüsteem EHIS (2020) ehis.ee (viimati vaadatud 07.12.2020)

Eesti keele seletav sõnaraamat (2009)
<https://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=k%C3%A4sit%C3%B6%C3%B6&F=M> (viimati vaadanud 06.12.2020)

Eesti Kunstiakadeemia kodulehekülg (2020 a) EHE JA SEPIS, Tallinn.

<https://www.artun.ee/erialad/ehte-ja-sepakunst/> (viimati vaadanud 25.11.2020)

Eesti Kunstiakadeemia kodulehekülg (2020 b) ERIALAD, Tallinn.

<https://www.artun.ee/erialad/> (viimati vaadanud 25.11.2020)

Eesti Noorsootöö Keskuse kodulehekülg (2019) Huviharidus ja –tegevus

<https://entk.ee/noorsootoo/noorsootoo/huviharidus-ja-tegevus/> (viimati vaadanud 25.11.2020)

Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liit (2020) Toetajaliikmed, Tallinn

<https://folkart.ee/ettevotlus/toetajaliikmed/> (viimati vaadanud 15.12.2020)

Erofeevskaja N. (2019) Kuidas õppida mitte sõltuma teiste arvamustest ja olema sina ise. "Kellegi teise sõna jõud" või "Miks on sõltuvus teiste arvamustest" Kuidas lõpetada teiste arvamuste muretsemine

<https://solydus.ru/et/kak-nauchitsya-ne-zaviset-ot-mneniya-okruzhayushchih-i-byt-soboi-sila-chuzhogo-slova.html>

Euroopa Statistikaportaali (2019) <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/> (viimati vaadanud 06.12.2020)

Euroopa Statistikaportaali (2019) Number and average size of enterprises in the cultural sectors by NACE Rev. 2 activity

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/cult_ent_num/default/table?lang=en (viimati vaadanud 06.12.2020)

Evans S., Fortune C. (2019) Craft and Social Enterprise: Exploring current business models, Wales

https://www.craftscouncil.org.uk/documents/863/Craft_and_social_enterprise_2019.pdf

Haridusseadus (1992) RT I 1992, 12, 192 <https://www.riigiteataja.ee/akt/968165?leiaKehtiv> (viimati vaadanud 25.11.2020)

HaridusSilm statistikaportaali (2020) <https://www.haridussilm.ee/> (viimati vaadatud 07.12.2020)

Haridus ja Teadusministeerium (2006) Noorsootöö strateegia 2006-2013, Tartu. https://www.hm.ee/sites/default/files/noorsootoo_strateegia_0.pdf (viimati vaadanud 25.11.2020)

Hermann P. (2018) Noored armastavad loomingulist käsitööd <https://maaleht.delfi.ee/teemeise/noored-armastavad-loomingulist-kasitood?id=84318651>

Hämmäl J., Vaisma K. (2015) Vanemaealiste ja eakate toimetuleku uuring 2015 UURINGU ARUANNE, TNS Emor, Tallinn https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/veu2015aruanne_tns_emorsapraxis_final.pdf (viimati vaadatud 12.11.2020)

Josing M, Ahermaa E. (2018) Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus, Tallinn https://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis/1._Eesti_loomemajanduse_olukorra_uuring_ja_kaardistus.pdf

Kaarjärv, M. (2010) Liikumisega kooliküpsuseni, Jõgeva <https://www.vooremaa.ee/liikumisega-koolikupsuseni/> (viimati vaadatud 12.11.2020)

Kallio, M., Hilmola A. (2019) Käsityöoppiaine uuden opetussuunnitelman aikakaudella, Helsinki https://www.tekninenopettaja.net/docs/Kasityon_suosio-Alustavat_tulokset_2-2019-Kallio_Hilmola.pdf (viimati vaadatud 12.11.2020)

Kalmus V., Masso A. (2015) Kvalitatiivne sisuanalüüs, Tartu Ülikool <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys> (viimati vaadanud 24.12.2020)

Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi kodulehekül (2020) Huviringid 2020/2021. õppeaastal, Kilingi-Nõmme. <https://www.kilingi.edu.ee/noored/huvitegevus> (viimati vaadanud 25.11.2020)

Klaassen A., Tiko A. (2010) Tegevusjuhendaja käsiraamat, Tallinn

https://intra.tai.ee/images/prints/documents/130156046355_Tegevusjuhendaja_kasiraamat_est.pdf (viimati vaadatud 12.11.2020)

Konovalov L. (2016) Tuhanded elatavad end käsitööga

<https://www.aripaev.ee/uudised/2016/01/13/hobist-voib-valja-kasvada-oma-ari>

Koolitusportaal (2008) Miks õppimine ja oskuste arendamine on oluline?

<https://www.tark.ee/miks-oppimine-ja-oskuste-arendamine-on-oluline>

Krista Lepik, Harro-Loit H. (2014) Intervjuu, Tartu Ülikool <http://samm.ut.ee/intervjuu>

(viimati vaadanud 15.12.2020)

Kungla E. (2017) Eesti keelt räägib emakeelena 68 protsenti Eesti elanikest

<https://www.postimees.ee/4043571/eesti-keelt-raagib-emakeelena-68-protsenti-eesti-elanikest>

Lind E. (2020) Integreeritud tehnoloogiad ja käsitöö. Tallinn.

<https://www.tlu.ee/craft> (viimati vaadanud 25.11.2020)

Loov Eesti (2017) Taaskasutatud hõbedat kasutav ehtebränd Seco by Jane Aus disainis uued

tooted, Tartu <https://www.loovtartu.ee/en/14-uudised/394-taaskasutatud-hobedat-kasutav-ehtebrand-seco-by-jane-aus-disainis-ued-tooted> (viimati vaadatud 12.11.2020)

Merisalu M. (2016) Jamie Dunn: ettevõtlus on raske töö, mis aitab unistusi täita

<https://www.ajakiri.ut.ee/artikkel/2144>

Matt, S. (2017) Video: Pere reliikvia - 120 aastat vana jõululina, Pärnu

<https://parnu.postimees.ee/4353743/video-pere-reliikvia-120-aastat-vana-joululina> (viimati vaadatud 12.11.2020)

Metssalu G. (2020) Käsitöötehnoloogiad ja disain, Haapsalu.
<https://www.tlu.ee/haapsalu/kasitootehnoloogiad-ja-disain> (viimati vaadanud 25.11.2020)

Noorsootöö Kutsestandard (2017) Tase 7
<https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/exportPdf/10667847> (viimati vaadatud 12.11.2020)

Pallok A. (2020) Loomemajandus <https://www.kul.ee/et/tegevused/loomemajandus> (viimati vaadanud 06.12.2020)

Port K. (2020) Sõltuvus headest sõnadest sillutab teed inimest kiitvatele masinatele
<https://novaator.err.ee/1077564/soltuvus-headest-sonadest-sillutab-teed-inimest-kiitvatele-masinatele>

Povilaitis D. (2018) ELMA: Noored inimesed on väga targad, Tallinn
<http://www.pealinn.ee/tagid/koik/elma-noored-inimesed-on-vaga-targad-n229232> (viimati vaadanud 25.11.2020)

Põhikooli riiklik õppekava (2011 a) Lisa 7 Ainevaldkond „Tehnoloogia” RT I, 29.08.2014
<https://www.riigiteataja.ee/akt/1140/7202/0024/1m%20lisa7.pdf> (viimati vaadatud 25.11.2020)

Põhikooli riiklik õppekava (2011 b) RT I, 14.01.2011, 1
<https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014020?leiaKehtiv> (viimati vaadatud 25.11.2020)

Queenanneappeal (2020) Kunsti ja käsitöö tähtsus lastele koolis
<https://et.queenanneappeal.org/importancia-artes-artesantias-ninos-escuela-info-142443-2398> (viimati vaadatud 07.12.2020)

Reinsalu K. (2020) Käed töösse muremõtete hajutamiseks
<https://sonumid.ee/2020/03/18/kaed-toosse-muremotete-hajutamiseks/> (viimati vaadanud 06.12.2020)

Salganik & Heckathorn (2004) Sampling and Estimation in Hidden Populations Using Respondent-Driven Sampling. Sociological Methodology, 34, 193-239.

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.0081-1750.2004.00152.x> (viimati vaadanud 22.12.2020)

Schlümmer, E. (2016) Noorsootöök olulised pädevused. Valge, M. (2016) Noorsootöö õpik, Tallinn. https://entk.ee/nak-veeb/wp-content/uploads/2016/08/Noorsootoo_opik_veebi-4.pdf (viimati vaadatud 25.11.2020)

Suurna, M. (2019) Ettevõtlikkuspädevuse kujundamise võimalusi käsitöö tundides Saaremaa põhikoolide näitel, Tallinn

<https://www.etera.ee/zoom/71084/view?page=1&p=separate&search=suurna&tool=search&view=0,0,2481,3508> (viimati vaadatud 12.11.2020)

Tallinna Ülikool, Pedagoogilise Seminari Noorsootöö õppekava ainete "Tervisekasvatus ja esmaabi" ja "Ohutus ja riskiennetus noorsootöös" täiendav osa, Tallinn

<https://www.tlu.ee/opmat/tp/soltuvused/tunnused2.html> (viimati vaadatud 12.11.2020)

Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia kodulehekülg (2020) Rahvusliku käsitöö osakond, Tartu. <https://www.kultuur.ut.ee/et/rahvuslik> (viimati vaadanud 25.11.2020)

Toompere M. (2013) Käsitööturu turnduskeskkonna analüüs Eesti näitel, Tallinn

<https://www.etera.ee/zoom/1729/view?page=1&p=separate&search=k%C3%A4sit%C3%B6%C3%B6%20sobib&hlid=41783172&tool=search&view=0,91,2480,3418>

Trees, K. (2019) Miks eelistada käsitööd?, Tallinn <https://www.azzza.ee/blogi/miks-eelistada-kasitood/> (viimati vaadatud 12.11.2020)

Tõigant S. (2020) Autori suuline intervjuu 27.11.2020. Kilingi-Nõmme.

Valge M. (2016) Noorsootöö õpik, Tallinn https://entk.ee/nak-veeb/wp-content/uploads/2016/08/Noorsootoo_opik_veebi-4.pdf (viimati vaadatud 12.11.2020)

Vanaselja E. (2020) Käsitööringid, Tallinn <https://www.tallinn.ee/Teenus-Kasitooringid> (viimati vaadanud 25.11.2020)

Veeber E., Syrjäläinen E. (2012) A discussion of the necessity of craft education in the 21st century, Soome <https://journals.hioa.no/index.php/techneA/article/view/875/1157>

Veere K. (2019) 13-14AASTASTE EESTI TEISMELISTE MEELEOLU- JA ÄREVUSHÄIRETE SÜMPTOMITE SEOS PROBLEEMSE NUTITELEFONIDE ja SOTSIAALMEEDIA KASUTAMISEGA, Tartu
https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/65201/Veere_Katrin_magistritoo.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Visanti, M., Järnefelt, H. (2006) LoovusPedagoogika, Helsinki
<https://www.tehnoloogia.ee/Loovuspedagoogika.pdf> (viimati vaadatud 12.11.2020)

Võikar A. (2018) KÄSITÖÖTOODETE TARBIJATE OSTUOTSUSEID MÕJUTAVAD TEGURID EESTI NÄITEL, Tartu
https://dspace.emu.ee/xmlui/bitstream/handle/10492/4767/Anneli_V%C3%B5ikar_2019MA_t%C3%A4istekst.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Ärm, T. (2016) Noorte seas populaarsust koguvad hobid parandavad vaimset tervist, Tallinn
<https://tervis.elu24.ee/3928291/noorte-seas-populaarsust-koguvad-hobid-parandavad-vaimset-tervist> (viimati vaadatud 12.11.2020)

Yair K. (2012) Education Literature Review Education Literature Review, Inglismaa
https://www.craftscouncil.org.uk/documents/872/Education_literature_review_2011.pdf

LISAD

LISA1. KÜSIMUSTIK

- 1) Teie sugu. Ваш пол.
 - Naine. Женский.
 - Mees. Мужской.
 - Muu. Другое.
- 2) Teie vanus. Ваш возраст.
- 3) Teie emakeel. Ваш родной язык.
 - Eesti. Эстонский
 - Vene. Русский
 - Muu. Другое.
- 4) Elukoht (linn). Место жительства (город).
- 5) Kuidas te hakkasite käsitööga tegelema? Как вы начали заниматься рукоделием?
 - Vanemad suunasid. Родители направили.
 - Ise huvitusin. Сам/а заинтересовался/ась.
 - Sõbrad/tuttavad kutsusid. Друзья/знакомые позвали.
 - Muu. Другое.
- 6) Kui kaua te käsitööga tegete? Сколько вы занимаетесь рукоделием?
 - Vähem kui kuu. Меньше месяца.
 - Mitu kuud. Несколько месяцев.
 - Rohkem kui aasta. Больше года.
 - Rohkem kui 5 aastat. Больше чем 5 лет.
 - Muu. Другое.
- 7) Millises käsitöö valdkonnas te tegutsete? Каким видом рукоделия вы занимаетесь?
 - Õmblemine, tikkimine. Шитье, вышивка.
 - Heegeldamine. Вязание крючком.
 - Kudumine. Вязание на спицах.
 - Punumine. Плетение.
 - Telgedel kudumine. Ткачество.
 - Nukkude valmistamine. Создание кукол.
 - Viltimine. Валяние.
 - Makramee. Макраме.
 - Scrapbooking. Скрапбукинг.
 - Origami. Оригами.
 - Aplikatsioon. Аппликация.
 - Maalimine, maalinguga kaunistamine. Роспись.
 - Dekupaaž. Декупаж.
 - Voolimine. Лепка.
 - Kunst mosaiik, kildtehnika. Мозаика.
 - Nikerdamine. Резьба.
 - Väljapõletamine. Выжигание.
 - Muu. Другое.

8) Millises käsitöö valdkonnas veel te tahaksite end proovida? Какой вид рукоделия вы хотели бы изучить и попробовать?

- Õmblemine, tikkimine. Шитье, вышивка.
- Heegeldamine. Вязание крючком.
- Kudumine. Вязание на спицах.
- Punumine. Плетение.
- Telgedel kudumine. Ткачество.
- Nukkude valmistamine. Создание кукол.
- Viltimine. Валяние.
- Makramee. Макраме.
- Scrapbooking. Скрапбукинг.
- Origami. Оригами.
- Aplikatsioon. Аппликация.
- Maalimine, maalinguga kaunistamine. Роспись.
- Dekupaaž. Декупаж.
- Voolimine. Лепка.
- Kunst mosaiik, kildtehnika. Мозаика.
- Nikerdamine. Резьба.
- Väljarõletamine. Выжигание.
- Muu. Другое.

9) Kas te tegelete käsitööga ka oma vabal ajal? (väljaspool huviringi) Занимаетесь ли вы рукоделием в свободное время? (вне школы по интересам). Kui Jah, siis millises käsitöö valdkonnas te tegutsete? Если да, то каким видом рукоделия вы занимаетесь?

- Õmblemine, tikkimine. Шитье, вышивка.
- Heegeldamine. Вязание крючком.
- Kudumine. Вязание на спицах.
- Punumine. Плетение.
- Telgedel kudumine. Ткачество.
- Nukkude valmistamine. Создание кукол.
- Viltimine. Валяние.
- Makramee. Макраме.
- Scrapbooking. Скрапбукинг.
- Origami. Оригами.
- Aplikatsioon. Аппликация.
- Maalimine, maalinguga kaunistamine. Роспись.
- Dekupaaž. Декупаж.
- Voolimine. Лепка.
- Kunst mosaiik, kildtehnika. Мозаика.
- Nikerdamine. Резьба.
- Väljarõletamine. Выжигание.
- Muu. Другое.

10) Käsitööga tegelemine teie jaoks... Занятие рукоделием для вас...

- Lihtsalt hobi. Просто хобби.

- Tegevus, millest võiks raha saada. Дело, которое могло бы приносить прибыль.
 - Tegevus, millest ma juba saan raha. Дело, которое приносит прибыль.
 - Muu. Другое.
- 11) Kas tahaksite oma käsitöö teenuste või toodete eest raha teenida? Хотели бы вы, чтобы ваша сфера рукоделия приносила прибыль?
- Jah. Да.
 - Ei. Нет.
 - Juba teenin raha. Уже приносит прибыль.
 - Muu. Другое.
- 12) Kui eelmisele küsimusele te vastasite "jah", siis vastake, kas teil on mingeid takistusi oma äri alustamisel? Если вы ответили "да" на предыдущий вопрос, то ответьте, есть ли у вас какие либо сложности в создании своего бизнеса?
- Vastasin eelmisele küsimusele "ei". Ответил/а на предыдущий вопрос "нет"
 - Ei, mul pole takistusi. Нет, у меня нет сложностей.
 - Rahalised probleemid. Денежные проблемы.
 - Ei tea, kuidas alustada. Не знаю как начать.
 - Olen liiga noor. Я слишком молодой/ая.
 - Ebaõnnestuse hirm. Страх неудачи.
 - Negatiivne eelmine kogemus. Плохой опыт в прошлом.
 - Suur konkurents. Большая конкуренция.
 - Toode või teenus pole seda väärt, et sellest äri teha. Продукт или услуга не стоит того, чтобы создавать бизнес.
 - Kardan, et teised inimesed ei vajaks minu toodet või teenust. Боюсь, что другим людям будет не нужен мой продукт/услуга.
 - Muu. Другое.
- 13) Miks teile käsitööga tegelemine meeldib? Почему вам нравится заниматься рукоделием?
- Saan teha endale selliseid asju, mida teistel ei ole (unikaalsed asjad). Могу создавать уникальные вещи своими руками.
 - Saan uusi oskusi. Получаю новый опыт.
 - Käsitööringis on hea seltskond. В кружке по рукоделию хорошая компания (люди).
 - Hea tegevus, vabaaja veetmiseks. Хорошее занятие, чтобы проводить свободное время.
 - Meeldib ennast mitmekülgselt arendada. Нравиться разносторонне развиваться.
 - Ei meeldi käsitööga tegelemine. Не нравится заниматься рукоделием.
 - Muu. Другое.

LISA 2. INTERVJUU KÜSIMUSED

1 Millega te tegelete oma ettevõtte/firma/äri raames? Kas tegelete mingi käsitöö asjade tootmisega või pakute mingi teenust?

2 Millest te alustasite oma ettevõtte/firma/äri? Kust tuli idee ja motivatsioon? Millised oskused ja teadmised aitasid teile kaasa? Kas olid mingid takistused või probleemid? Mis oli toetas?

3 Kas käisite või käite käsitöö huviringidesse? Kuidas arvate, kas käsitöö huviringidesse käimine võiks olla noortele tõugeks oma ettevõtte/firma/äri alustamiseks või piisab isiklikku huvi? Miks?

4 Kuidas näete oma ettevõtte/firma/äri tuleviku? Kas kavatsete edasi sellega tegelema? Mis praegu takistab/toetab?

5 Mida võite soovitada noorte käsitöö valdkonna tegijatele? Nõuanded, soovitusel või pakkumised?

SOOVITUSI KÄSITÖÖ-ALASE ETTEVÕTLUSEGA ALUSTAMISEL

ÕPPIMISE JA ENESEARENGUGA SEOTUD SOOVITUSED

"Katseta erinevaid tehnikaid ja leia endale kõige sobivam "	"Õpi, sest teadmised ikkagi vaja saada "
"Alusta, kui oled oma nišis spetsialist/ekspert"	"Osale erinevatel koolitustel "
"Olge valmis tegema tööd ja jätkama ka siis, kui takistusi tekib- neist õppides arenedki just kiiremini "	
"Õpi ja koge teistelt, aga leia oma stiil, oma käekiri, millega eristud"	"Loe raamatud, laiene silmaring, ole julge"
"Olge kursis sellega, mis on moes, tundke ökotrende, analüüsige oma toote elukaart "	

HOIAKUID JA VÄÄRTUSI PUUDUTAVAD SOOVITUSED

"Väärtusta da oma loomingut ja aega "	"Kuulake oma südant "
	"Alusta noorelt "
"Ettevõtte loomiseks on kõige tähtsam isiklikhuvi asja vastu "	
"Mis iganes huvi või idee teil tekib, minge sellele järgi "	"Ei ole olemas rumalat ideed "
"Omavastutus ja soov areneda ennast pidevalt on omadused, mis toetavad, mitte haridus, raha või „õiged“ tuttavad "	
"Tuleb proovida proovida proovida ja mitte kunagi alla anda"	

KOOSTÖÖ JA KONTAKTIDE LEIDMISE KOHTA SOOVITUSED	PRAKTILISED SOOVITUSED				
“Saa tuttavaks inimestega, kes on juba alustanud (käsitöö toad näiteks, messid), küsi nõu – suurem osa on sõbralik ja aitab ”	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="798 427 1157 528"> “Uuri äriidee rahastamise võimalusi ” </td><td data-bbox="1157 427 1399 528"> “Pane kokku ärimudel ” </td></tr> <tr> <td colspan="2" data-bbox="798 528 1399 752"> “Leida sobiv rahastus oma projektile ja alles siis registreerida ettevõtte ning alustada tootmisega” </td></tr> </table>	“Uuri äriidee rahastamise võimalusi ”	“Pane kokku ärimudel ”	“Leida sobiv rahastus oma projektile ja alles siis registreerida ettevõtte ning alustada tootmisega”	
“Uuri äriidee rahastamise võimalusi ”	“Pane kokku ärimudel ”				
“Leida sobiv rahastus oma projektile ja alles siis registreerida ettevõtte ning alustada tootmisega”					
“Tehke koostööd kohaliku omavalitsusega: pakkuge originaalseid meeneid, tutvustage neid võtmeisikutele”	“Kui on soov väiksemal viisil käsitööd müüa, siis avada ettevõtluskonto”				
“Tehke koostööd, näidake, kuidas toode sünnib, sest kliendil on huvitav külastada ateljeesid, meistririkodasid ”	“Osalege konkurssidel, korraldage näitusi” “Kasutage sihipäraselt Instagrammi, muid sotsiaalmeedia kanaleid”				
“On vaja ümbritseda end inimeste ja kontaktidega, kes aitavad ideel kasvada ning inspireerivad tegudele ”	“Teadke toodet tehes, kes on teie klient ja kas teil on selle kliendi juurde ligipääs, kuidas klient saab teie tootest teada ”				
“Käsitöö osas tasub otsida ja küsida nõu sama valdkonna vanematelt tegijatelt, kes on aastatega saavutanud hea kvaliteedi ja meisterlikkuse ”	“Julgelt küsi oma töö eest õiglast hinda, arvuta see alati koos maksudega, ole selles mõttes riigi ees aus ja puhta südametunnistusega”				